

КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
ІНСТИТУТ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

На правах рукопису

Андрійчук Віктор Григорович

ПЕРЕДУМОВИ, ПРІОРИТЕТИ
ТА НАПРЯМИ ФОРМУВАННЯ
РИНКУ ТОВАРІВ НАРОДНОГО
СПОЖИВАННЯ В УКРАЇНІ

(Світогосподарські аспекти)

+ 08,04,05

Спеціальність: 08.05.00 — світове господарство
і міжнародні економічні відносини

А В Т О Р Е Ф Е Р А Т

дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора економічних наук

Київ 1997

00344099 (Т)

Дисертацією є рукопис

Дисертаційна робота виконана в українській академії зовнішньої торгівлі
Міністерства зовнішніх економічних зв'язків і торгівлі України.

- Офіційні опоненти**
- доктор економічних наук, професор
ДЗЮБИК Степан Данилович
 - академік вищої школи України,
доктор економічних наук, професор
КЛИМКО Григорій Никифорович
 - доктор економічних наук, професор
ШЕВЧУК Василь Якович

Провідна установа - Львівська комерційна академія.

Захист відбудеться " I " липня 1997 р. о 14.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д.26.001.02 в Інституті міжнародних відносин Київського університету імені Тараса Шевченка за адресою: 254119, м.Київ, вул Мельникова, 36/1, зал засідань вченої ради.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Київського університету імені Тараса Шевченка за адресою: 252017, м.Київ, вул.Володимирська, 58.

Автореферат розісланий "30" травня _____ 1997 року.

Вчений секретар

спеціалізованої вченої ради ,

кандидат економічних наук, доцент

Мазуренко В.П.

I. Загальна характеристика роботи

1.1. Актуальність проблеми. Процес реформування економіки України та окремих її галузей, розпочатий в 1985 р. ще в межах СРСР і продовжений в 1991-1997 рр. в умовах незалежної держави, призвів до результатів, які навіть з врахуванням дії об'єктивних факторів не можна вважати однозначно позитивними. Особлива загостреність негативних процесів і явищ характерна для заключної ланки процесу суспільного розширеного відтворення - відтворення робочої сили, як найважливішої передумови забезпечення стабільного і динамічного розвитку соціально-економічної системи держави.

Саме в цій ланці економіки - виробництві і реалізації товарів остаточно споживачам забезпечується основа для підприємницької активності, мотивації до праці, досягнення стабільно високих макроекономічних показників. І, навпаки, кризові явища в даній сфері зумовлюють подальше зниження обсягів валового національного продукту, виробництва, реалізації товарів і надання послуг.

На початок 1997 р. валовий внутрішній продукт (ВВП) України скоротився порівняно з 1990 р. майже в 2,5 рази, промислове виробництво більш ніж в 2.5 рази, в тому числі виробництво товарів для населення майже на дві третини, а товарооборот - на 69%. Тільки в 1995 р. ВВП зменшився на 11,8%, до рівня попереднього року, спад промислового виробництва склав 12%, а товарооборот скоротився на 13,2%. Причому випереджаючі темпи скорочення характерні для виробництва товарів народного споживання в цілому склали 19,1%, в тому числі для непродовольчих товарів - 32,0% і для продовольчих - 14%. В 1996 р. замість прогнозованого збереження економічної активності на рівні 1995 р., відбулося зниження ВВП на 10% і спад виробництва продукції на 5,1%, товарообороту на 11,4%. При цьому виробництво ТНС зменшилось на 20,2%, в тому числі непродовольчих товарів - на 28%. Це посилює кризові процеси на споживчому ринку.

В даний час, за різними оцінками, від 50 до 65% обсягу товарообороту здійснюється у сфері "тіньової економіки", що спричиняє величезні втрати для державного та місцевих бюджетів.

ОФР І. В. Лоскаль
АН УРСР

Подібне зниження обсягів реалізації товарів і уповільнення економічного обороту викликає загострення загальнодержавних і регіональних соціальних проблем та призводить до порушення комплексності економічного і соціального розвитку України, що суперечить вимогам та меті здійснюваних економічних реформ.

Але, не зважаючи на соціально-економічну значимість даної сфери, вкрай дестабілізуючого для економіки держави загалом характеру кризових явищ на ринку ТНС, основні тенденції і процеси, які розвиваються в торгівлі та виробництві ТНС не знайшли належного відображення в українській економічній науці і залишились відкритими для досліджень.

У новій економічній ситуації важливого значення набувають питання практичного аналізу і переосмислення загальноприйнятих поглядів і положень щодо ефективності використання ресурсного і виробничого потенціалу у формуванні ринку ТНС. Слід зазначити, що теоретичним і методологічним основам розвитку виробництва та реалізації ТНС присвячено чимало досліджень. Однак, більшість цих наукових праць виконано стосовно умов і в межах, властивих адміністративно-командній системі господарювання.

Серед праць, в яких досліджувались у сучасній українській науковій літературі ті чи інші аспекти становлення і розвитку ринкових відносин і пов'язаних з ними процесів роздержавлення, приватизації у виробничій і торговельній галузях, входження національної економіки в світову систему поділу праці та розвитку зовнішньоекономічних зв'язків в контексті глобалізації світогосподарського простору можна виділити роботи: Бажала Ю., Башнянина Г.І., Бесчасного Л.К., Бланка І.О., Будкіна В.С., Вергуна В.А., Власюка О.С., Гальчинського В.К., Гейця В.М., Головача А.В., Дзюбика С.Д., Долішнього М.І., Дорогунцова С.І., Дудченка М.А., Єроменка О.К., Єханурова Ю.І., Кириченка О.А., Кістерського Л.Л., Климка Г.Н., Клочка В.П., Козака Е.В., Кредисова А.І., Лукінова І.І., Лук'яненка Д.Г., Мазаракі А.А., Макогона Ю.В., Марціна В.С., Мочерного С.П., Новицького В., Онищенка В.П., Павловської М.О., Пазухи М.Д., Панченка Е.Г., Пили В.І., Пирожкова С.І., Подолева І.В., Поповкіна В.А., Рум'янцева А.П., Сікори В.Д., Федосова В.М., Філіпенка А.С., Черняка В.К., Чумаченка М.Г., Чухно А.А.,

Шевченка А.І., Шевчука В.Я., Школи І.М., Шниркова О.І., а також російських вчених: Абалкіна Л., Гайдара Є., Бузгаліна А., Герчикової І., Кочетова Е., Петракова Н., Радаєва В.

Проблеми функціонування ринкових відносин, регулювання зовнішньоторговельних операцій в розвинутих країнах Заходу, інтеграційних процесів, економічних перетворень в країнах Центральної і Східної Європи висвітлювались в публікаціях П.Авена, Л.Ерхарда, П.Грея, Г.Кана, М.Клементя, Я.Корнаї, Е.Лімера, Е.Менсфілда, В.Ойкена, А.Ослунда, М.Пєбро, К.Росуелла, Н.Розенберга, Дж. Сакса, П.Самуельсона, П.Хейне та ін. Проте в опублікованих працях не знайшов належного висвітлення комплекс проблем, характерних для формування і функціонування ринку ТНС в умовах, властивих економіці України. Зокрема, вимагає критичної оцінки віднесення сукупності заходів переважно організаційного характеру, здійснених в 1986-1996 рр. до поняття "реформа" економіки. Адже реформування соціально-економічної системи, як і будь-якої "великої", складної системи передбачає наступні моменти:

- а) зміну мети функціонування системи та її елементів;
- б) зміну основних засад функціонування системи або, в нашому випадку, зміну основ функціонування складових елементів і окремих підсистем;
- в) зміну суті взаємозв'язків між складовими елементами, підсистемами, системою та зовнішнім середовищем.

Водночас проектування соціально-економічних реформ повинно передбачати хоча б наближені прогностичні оцінки наслідків реформ і окремих заходів, а також наслідки можливих змін зовнішніх факторів і їх впливу. Не менш важливим мало б стати визначення періоду реформ, тобто часового інтервалу переходу до іншої, за своєю суттю, соціально-економічної системи з відстежуванням відповідності очікуваних і фактичних результатів на кожному з проміжних етапів такого періоду. Причому ці моменти мали б визначатись як з врахуванням місця економіки України в міжнародному і макрорегіональному поділі праці, так і прогностичних оцінок розвитку світової економіки та світогосподарських зв'язків в цілому. Як відомо, прогнози, здійснені в 1980-1985рр. міжнародними політико-економічними і соціальними інституціями (ООН, ЮНКТАД, МБРР, МВФ) не дають підстав

сподіватись на ефективний і динамічний розвиток країн, що розвиваються, внаслідок жорсткої протекціоністської політики розвинених держав.

Однак, вищеперераховані питання не знайшли в повній мірі відображення в багаточисленних програмах "ринкових реформ" 1991-1996рр. Причому більш суттєвим є навіть не рівень обґрунтованості, комплексності різноманітних програм, а те, що фактичні дії вищих і регіональних органів управління зорієнтовані не на реформування соціально-економічної системи, а на стабілізацію кризи економіки шляхом цінової інфляції. В поєднанні з частковою втратою керованості державним сектором економіки, відсутністю ефективних методів впливу на діяльність недержавних господарських суб'єктів та деструктивною дією зовнішньоекономічних факторів це призводить до різкого погіршення рівня життя населення України як в частині реальних грошових доходів, так і стосовно якості товарів, торговельного обслуговування і т.ін.. Детального аналізу вимагає деструктивний вплив лібералізації умов здійснення зовнішньоторговельних операцій, зокрема з поставок ТНС, на стан внутрішнього ринку.

Разом з тим, існує досвід більш ефективних дій по реформуванню економіки в державах Східної і Центральної Європи, колишнього СРСР, країнах "ринкового соціалізму". Необхідність науково-теоретичного осмислення та узагальнення цього досвіду, а також аналізу практики здійснення подібних організаційно-економічних заходів в Україні, гострота вирішення соціально-економічних проблем, що виникають у сфері виробництва і реалізації ТНС та значущість їх впливу на економіку держави загалом і обумовили вибір теми дослідження.

Головна проблема полягає в тому як, виходячи з визначеного народом чи його повноважними представниками суспільно-економічного устрою, забезпечити керований і результативний процес трансформації діючої директивно-планової системи управління економікою в бажану. Однак, дана проблема породжена і пов'язана з іншими: невизначеністю суспільно-економічного ладу в державі, в напрямку якого передбачається трансформувати існуючий, та відсутністю обґрунтованих остаточних і проміжних цілей реформаторських дій внаслідок цього, а також системності, взаємопов'язаності і цілеспрямованості таких дій та їх

змісту. Це стосується як економіки України в цілому, так і окремих її секторів, зокрема галузей зайнятих виробництвом і реалізацією товарів для населення.

1.2. Мета дослідження. Мета дослідження полягає в обґрунтуванні та розробці теоретико-методологічних засад і практичних аспектів формування соціально-орієнтованої ринкової системи функціонування сфери торговельного обслуговування населення у взаємозв'язку з галузями виробництва товарів народного споживання та використання можливостей зовнішньоекономічних відносин.

Для досягнення означеної мети автором здійснена спроба розв'язати ряд завдань, перелік яких визначається, перш за все, їх актуальністю в умовах економічної кризи, гостротою впливу на соціально-економічні процеси на ринку ТНС. З цієї точки зору в дисертації поставлені наступні завдання:

проаналізувати теоретичні проблеми формування і функціонування ринку ТНС в умовах трансформації форм власності, зміни характеру адміністративно-економічних відносин і створення соціально-орієнтованої ринкової системи, опрацювання та обґрунтування окремих категорій з цієї системи;

- опрацювати концептуальні засади методології побудови системи управління реформуванням і першочергові заходи реорганізації торговельного комплексу;

- дослідити основні результуючі показники функціонування виробничої і торговельної галузей України, включаючи зовнішньоторговельні зв'язки в 1986-96 роках, та системи управління ними в зіставленні з практикою державного регулювання діяльності названих галузей в країнах з розвинутою економікою;

- вивчити досвід трансформування систем управління ринком ТНС в державах колишнього СРСР, Східної і Центральної Європи і окреслити можливості застосування цього досвіду в Україні, комплекс взаємопов'язаних цілей процесу формування внутрішнього ринку та основних факторів впливу на цей процес;

проаналізувати фактичний стан реалізації основних напрямів формування конкурентного ринкового середовища: приватизації та демонополізації

власності; стимулювання і державної підтримки недержавного сектору підприємництва; лібералізації та функціонування зовнішньоторговельної діяльності і визначення основних недоліків цих процесів та розробка заходів по їх усуненню;

- виходячи з обґрунтованого принципу керованості економічних реформ, визначити основні методичні засади та організаційно-економічні заходи по забезпеченню пропорційності і збалансованості внутрішньорегіонального ринку ТНС;

дослідити, виходячи з важливості впливу в минулому і в тривалій перспективі зовнішньоекономічних відносин (в тому числі з державами СНД, з поставок ТНС) на пропорційність і збалансованість внутрішнього ринку ТНС в Україні і окремих регіонах, комплексний вплив зовнішньої торгівлі на стан внутрішнього ринку ТНС, факторів, що визначають цей вплив та структурні зміни в зовнішньоторговельному обміні на сучасному етапі входження у світогосподарські зв'язки і, на цій основі, обґрунтувати та розробити стратегічні і тактичні цілі впровадження відповідного до міжнародної практики та звичаїв механізму зовнішньоторговельних відносин;

- обґрунтувати вибір моделі розвитку зовнішньоторговельних зв'язків та систему структурних заходів по їх вдосконаленню;

- обґрунтувати методичні основи аналізу зовнішньоторговельної діяльності та методичні аспекти формування стратегічних, тактичних цілей і засадничих напрямків вдосконалення системи державного регулювання зовнішньоторговельних відносин (зокрема, з поставок ТНС в межах Співдружності Незалежних Держав), як визначальних для захисту економічних інтересів держави та формування пропорційності і збалансованості внутрішнього ринку ТНС;

- обґрунтувати напрями географічної та потоварної диверсифікації експортної діяльності та розробити заходи щодо розвитку і покращення використання експортного потенціалу, враховуючи взаємозалежність та взаємообумовленість експортної діяльності і процесу формування ринкових відносин в економіці;

- розробити основні засади державної політики регулювання імпортової діяльності як напряму збалансування попиту і пропозиції, підвищення конкуренції на внутрішньому ринку ТНС та формування "ринку покупця";

- проаналізувати стан інформаційного забезпечення керованості процесу лібералізації зовнішньоекономічної діяльності, як однієї з важливих передумов формування внутрішнього ринку і економічної безпеки держави та обґрунтувати дерево цілей, методикку статистичного обліку зовнішньоторговельних операцій, включаючи визначення основних елементів поглиблених досліджень експортного потенціалу регіональної і загальнодержавної економічних систем.

Специфіка перехідного періоду формування ринкових відносин, множинність елементів ринку ТНС (виробники, посередники, органи управління і, особливо, остаточні споживачі), різнонаправленість їх економічних та соціальних інтересів не дають можливості розглядати вищезазвані проблеми в макроекономічному сенсі в рамках всієї економіки.

Крім того, як відомо, різні соціально-економічні регіони держави мають суттєві відмінності з точки зору суспільно-політичних передумов реформування економіки: наявності у населення підприємницького хисту; рівня освіти населення і, головне, його здатності до раціональної поведінки; ступеня розвитку інституціональної інфраструктури ринку. Ці передумови є чи не найважливішими для успішної реалізації реформ, що підтверджується і досвідом реформ в 1987-1996 рр. в постсоціалістичних та пострадянських країнах. Необхідність врахування цього моменту визначає актуальність цієї проблеми на регіональному рівні (області, групи областей). З цієї точки зору, регіональні відмінності суспільно-економічного, етнопсихологічного плану і визначають якісний склад, інтенсивність та направленість реформаторських заходів.

1.3. Предмет дослідження. Предметом дослідження є соціально-економічні та організаційно-методичні проблеми процесу трансформації існуючої системи організаційно-економічних взаємовідносин у сфері виробництва і реалізації ТНС.

1.4. Об'єкт дослідження. Об'єктом дослідження виступає економіка України в цілому, її виробничі, торговельні підприємства, органи державного і недержавного управління та координації виробництва і реалізації товарів для

населення окремого регіону України і держави в цілому та для здійснення зовнішньоторговельних операцій.

1.5. Теоретична та методологічна основа дисертаційного дослідження.

Теоретичною та методологічною основою дисертації є об'єктивні економічні закони соціально-економічного розвитку (вартості, економії часу, попиту та пропозиції, зростаючих потреб, відповідності продуктивних сил і виробничих відносин); принципи системного аналізу і комплексно-цільового програмування; теорії структур і організації великих систем.

В процесі обґрунтування основних методологічних положень, висновків та пропозицій автором враховані і використані законодавчі акти і нормативні документи вищих державних і регіональних органів управління, дослідження вітчизняних і зарубіжних економістів з теорії функціонування соціального ринкового господарства, реформування економічних систем в державах Східної та Центральної Європи, СНД, країнах "ринкового соціалізму".

Окремі аспекти проблем вивчались за допомогою спеціальних методів: соціометричних досліджень, групувань, теорії експертних оцінок, багатовимірного статистичного аналізу, теорії графів, балансового методу.

1.6. Інформаційна база. Інформаційну базу дослідження складають офіційна статистична звітність Міністерства статистики України, Міністерства торгівлі України (до 1991 року), Міністерства зовнішньоекономічних зв'язків і торгівлі України, Міністерства економіки України, Держмиткому України, регіональних (обласних) державних адміністрацій і статистичних управлінь, матеріали органів приватизації (фондів державного і комунального майна регіонів), матеріали анкетних обстежень нових економічних формувань недержавного сектору економіки західних областей України, науково-дослідних інститутів України та держав колишнього СРСР, інших зарубіжних країн.

1.7. Наукова новизна і практична цінність результатів дослідження.

Наукова новизна роботи полягає в теоретичному узагальненні і аналізі результатів здійснення економічних реформ в Україні в частині, що стосується галузей виробництва і реалізації товарів для населення, розробці системи заходів щодо обліку та регулювання зовнішньоекономічної діяльності, концептуальних

засад ефективного використання експортного потенціалу України та комплексного впливу зовнішньоторговельної діяльності на формування ринку ТНС, економічних і організаційних заходів по стабілізації економічної кризи, налагодженню світогосподарських зв'язків внаслідок підвищення результативності впливу реформаторських дій на гостроту соціально-економічних процесів на ринку товарів народного споживання. Найбільш вагомими результатами проведеного дослідження, що вперше опрацьовані та визначені в дисертації, мають наукову новизну і виносяться на захист, є такі положення і рекомендації:

1. Розроблено науково-обгрунтовані основи ринкових відносин соціально-орієнтованого спрямування в секторі виробництва і реалізації товарів та наукові засади щодо реформаторських дій, підвищення ефективності зовнішньоекономічних зв'язків і забезпечення населення регіону товарами, які знайшли впровадження в рішеннях уряду, відповідних відомств та місцевих органів влади.

2. Опрацьовано і запропоновано понятійні визначення категорії "товар кінцевого споживання", "регіональний сектор ринку ТНС" та обгрунтовано, як визначальну характеристику ринкової економіки, ступінь конкурентності ринкового середовища.

3. Доопрацьовано та доповнено характеристику "дефіцитарності" планово-директивної економіки (Я.Корнаї) характеристикою іммобілізації матеріальних, трудових, фінансових та ін. ресурсів, в т.ч. ресурсів товарів народного споживання.

4. Виявлено характерні структурні зміни в динаміці розвитку ринку ТНС, особливості і проблеми його функціонування в умовах реформування системи директивно-планового управління виробництвом та реалізацією ТНС в саморегульовану.

5. Запропоновано (на основі критичної оцінки практики лібералізації внутрішньої торгівлі в зіставленні з відповідною практикою державного і недержавного регулювання розвинених держав) основні концептуальні принципи і першочергові заходи по перебудові засад функціонування і управління торговельної галузі.

6. Обґрунтовано структурно-функціональну модель реформування внутрішньої торгівлі як центральної підсистеми внутрішнього ринку ТНС у взаємодії з процесом лібералізації зовнішньоторговельних зв'язків з поставок ТНС (світогосподарський аспект).

7. Обґрунтовано етапи перехідного періоду, стратегічні та тактичні цілі впровадження ринкових відносин в секторі виробництва та реалізації товарів для населення регіону.

8. Обґрунтовано основні економічні та організаційно-технічні заходи стимулювання і державної підтримки малого та середнього бізнесу недержавного сектору на регіональному рівні.

9. Розроблено першочергові заходи по усуненню недоліків початкового етапу приватизаційного процесу, включаючи участь іноземних інвесторів; прискоренню і посиленню впливу приватизації державної власності на стабілізацію економічної кризи.

10. Визначено основні фактори (стимулюючі і дестимулюючі) та обґрунтовано напрямки і методи впливу на процес формування регіонального сектору ринку ТНС по відношенню до підприємництва з різними формами власності і господарювання.

11. Обґрунтовано необхідність реформування відносин власності як основної умови формування ринкового середовища, враховуючи світовий досвід і громадську думку населення України та розроблено основні економічні і організаційно-технічні заходи щодо подолання державного монополізму на ринку ТНС, стимулювання і державної підтримки малого та середнього бізнесу недержавного сектору на регіональному рівні.

12. Обґрунтовано необхідність поєднання процесів роздержавлення і приватизації з структурною перебудовою економіки і новою інвестиційною політикою держави та розроблено першочергові заходи по усуненню недоліків приватизаційного процесу, включаючи і участь іноземних інвесторів в ньому, його прискорення і посилення впливу на стабілізацію економічної кризи.

13. Обґрунтовані методичні основи забезпечення керованості процесу формування регіонального сектору ринку ТНС і, зокрема, запропоновано

використання балансового методу, як основного аналітичного програмного методу визначення стану пропорційності руху ресурсів ТНС і грошових доходів населення регіону, призначених для купівлі товарів остаточного споживання (використання).

14. Запропоновано методику та алгоритм розрахунку впливу цінової інфляції на динаміку грошових доходів та ціни реалізації основних ТНС.

15. Розроблено методику і алгоритм групування соціально-економічних регіонів України та соціально-справедливого розподілу основних ресурсів ТНС на перехідний період до впровадження ринкових відносин.

16. Проаналізовано та систематизовано наслідки лібералізації основних форм зовнішньоекономічних відносин на загальнодержавному та регіональному рівні і її вплив на збалансованість регіонального ринку ТНС, особливо в частині, що стосується міждержавних поставок ТНС, і обґрунтовано основні етапи та методичні основи впровадження відповідного міжнародній практиці і звичаям механізму організації і регулювання зовнішньоекономічних зв'язків України з зарубіжними країнами і, зокрема, з державами СНД по експорту-імпорту ТНС.

17. Проаналізовано структурні зміни в зовнішньоторговельному обміні на сучасному етапі та фактори, що їх спричиняють, та визначено комплексний вплив зовнішньої торгівлі на стан внутрішнього ринку ТНС.

18. Опрацьовано і запропоновано моделі: економічного циклу для відкритої національної економіки з участю держави; взаємозв'язку між станом зовнішньої торгівлі і впливом внутрішніх та зовнішніх чинників; методів і механізмів системи державного регулювання зовнішньоторговельних відносин.

19. Розроблено концептуальні засади та систему заходів щодо напрямів ефективного використання і розвитку експортного потенціалу України, що знайшли відображення в Концепції розвитку експортного потенціалу України поданій на розгляд Уряду.

20. Визначено завдання та розроблено основні засади державної політики щодо регулювання імпортової діяльності.

21. Обґрунтовані географічні і потоварні пріоритети державної політики регулювання експортної та імпортової діяльності та організаційно-економічні

заходи з їх реалізації на визначених етапах розвитку економіки України і здійснена прогнозна оцінка обсягів зовнішньої торгівлі на кожному з них.

22. Опрацьовано схему інформаційних взаємозв'язків та обгрунтовано дерево цілей, основні принципи та методичні підходи щодо організації статистичного обліку зовнішньоторговельних операцій, як вихідного, первинного етапу формування ефективної системи державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності.

23. Розроблено комплексну модель взаємоув'язки підпроблем, завдань розвитку експортної діяльності і використання експортного потенціалу економіки України, визначено склад та основні напрями подальших досліджень експортного потенціалу регіону.

24. Опрацьовано концептуальні принципи і методичні підходи ідентифікації товарних груп виробничої і торговельної (оптової і роздрібної) номенклатури та розроблено (відповідно до державної програми переходу України на міжнародну систему обліку і статистики та Концепції побудови національної статистики) Номенклатуру ТНС з урахуванням основних вимог, передбачених Гармонізованою системою опису і кодування товарів та уніфіковану відповідно до загальновизнаної в міжнародній практиці системі обліку в роздрібній торгівлі.

25. Запропоновано методику розрахунків забезпеченості населення товарами тривалого користування, відповідні коефіцієнти міграції для коригування забезпеченості по регіонах України.

26. Обгрунтовано географічні і потоварні пріоритети державної політики регулювання експортної та імпортової діяльності та організаційно-економічні заходи з їх реалізації на визначених етапах розвитку економіки України і здійснена прогнозна оцінка обсягів зовнішньої торгівлі на кожному з них.

Результати дисертаційної роботи (методики аналізу і прогнозування, алгоритми їх реалізації, рекомендації і організаційно-економічні заходи та механізми щодо регулювання зовнішньоторговельних операцій) використовувались на рівні державних і регіональних (місцевих) органів управління в процесі формування ринкових відносин в сфері виробництва і реалізації товарів для населення.

1.8. Достовірність дисертаційної роботи. Достовірність дисертаційної роботи полягає в тому, що опрацьовані і внесені рекомендації, положення і висновки не суперечать фундаментальним засадам теорії ефективного розвитку економіки, базуються на матеріалах аналізу, дослідженнях, і підтверджуються розрахунками, що містяться в проведених (під керівництвом та за безпосередньою участю автора) науково-дослідних роботах, результати яких схвалені і використані для практичного впровадження відповідними господарськими і владними структурами.

1.9. Практичне значення результатів дослідження. Практичне значення результатів дослідження визначається розробкою методично-практичних аспектів проблем трансформації і структурної перебудови існуючої системи організаційно-економічних взаємовідносин з приводу виробництва і реалізації ТНС та зовнішньоторговельної діяльності в систему соціально-орієнтованої ринкової економіки.

Основні наукові опрацювання дисертації спрямовані на:

забезпечення керованості і результативності процесу структурної перебудови здійснюваних зовнішньоторговельних операцій та формування регіонального сектору ринку ТНС з його інфраструктурою при переході до ринкових відносин;

розробку механізмів підвищення ефективності використання ресурсного потенціалу регіону шляхом розрахунку запропонованої системи матеріальних вартісних та натуральних балансів руху товарних ресурсів у сфері виробничо-торгового комплексу і, на цій основі, здійснення оперативного моніторингу та прогностичних оцінок надходження і використання ресурсів ТНС з точки зору забезпечення загальної збалансованості внутрішнього ринку;

розробку механізмів реорганізації виробничих та управлінських структур сфери торговельного обслуговування населення, посилення впливу ланки суспільного відтворення "виробництво-реалізація ТНС" та ефективної зовнішньоторговельної політики на економічне зростання, соціальний прогрес і створення ефективної соціальної інфраструктури регіонів;

розробку концептуальних засад та комплексної системи заходів щодо шляхів і напрямів ефективного використання експортного потенціалу на регіональному і загальнодержавному рівнях у поєднанні з оцінками змін в кон'юнктурі конкретних світових товарних ринків в коротко- та середньостроковій перспективі, обґрунтування механізму регулювання імпортової діяльності;

обґрунтування основних засад державної політики регулювання зовнішньоторговельних операцій та заходів по її реалізації, як передумови усунення деструктивного впливу зовнішньої торгівлі на становище в сфері виробництва та реалізації товарів для остаточних споживачів, та посилення стимулюючих формування внутрішнього ринку ТНС тенденцій в розвитку зовнішньої торгівлі.

налагодження і забезпечення системи обліку зовнішньоторговельної діяльності для створення об'єктивної інформаційної бази та моніторингу зовнішньоторговельних операцій з метою усунення та попередження негативних явищ у цій сфері.

Методологічні розробки дисертації використані при виконанні під керівництвом та за безпосередньою участю автора планових тем відділу економічних та маркетингових досліджень Українського науково-дослідного інституту торгівлі та громадського харчування (УкрНДІТГХ) та відділу економічного аналізу і прогнозування зовнішньоекономічних зв'язків Українського державного науково-дослідного інституту маркетингу та зовнішньоекономічної інформації (УДНДІМЗЕІ), відділу державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності Української академії зовнішньої торгівлі (УАЗТ), при підготовці службових і нормативних документів в Міністерстві торгівлі України, Міністерстві зовнішньоекономічної діяльності і торгівлі України, Міністерстві економіки України, Міністерстві статистики України, Комітеті статистики країн СНД, Адміністрації Президента України, Кабінеті Міністрів України, а також в Національному інституті стратегічних досліджень і в комісіях Верховної Ради України при підготовці законодавчих документів.

Окремі з основних теоретичних положень і практичних результатів дослідження, які стосуються методичних підходів по застосуванню фактичних і

прогнозних балансів надходження і використання ТНС (як основи державного регулювання товарно-грошових процесів на регіональному ринку), розроблених під керівництвом і за безпосередньою участю автора, покладено в основу розробки: заходів по формуванню регіонального ринку непродовольчих товарів народного споживання і продукції виробничо-технічного призначення, яка використовується для їх виготовлення органами влади Львівської області в 1992-1994 рр.; основних заходів державної підтримки малого бізнесу у Львівській області в 1993-1996 рр.; заходів по реалізації зовнішньоекономічної політики України органами державного управління Львівської області в 1994-1996рр., прийнятих Львівською облдержадміністрацією; обґрунтування стратегії регіонально-галузевої інтеграції в світове господарство, напрями та пріоритети реалізації якої визначені в розробленому проекті Концепції формування вільних економічних зон на території Львівської області; Закону про споживчу кооперацію прийнятого Верховною Радою України 10 квітня 1992 року; постанови Кабінету Міністрів України від 12 листопада 1993 р. №922 "Про організацію розробки системи балансів національної економіки"; а також при підготовці альтернативних програм виходу України з кризового стану та Пропозицій і доповнень до проектів Концепції зовнішньоекономічної політики України (листопад 1992, серпень 1993 р., квітень 1994 р., липень 1995 р., червень 1996р.); Концепції розвитку експортного потенціалу України (жовтень 1995 р., березень 1996 р.); Концепції розвитку внутрішньої торгівлі України (квітень, грудень 1996 р.); Указу Президента України "Про регулювання бартерних (товарообмінних) операцій у галузі зовнішньоекономічної діяльності від 27.01.1995 р. та Указу Президента України від 26.07.1996 р. "Про додаткові заходи щодо регулювання бартерних (товарообмінних) операцій у галузі зовнішньоекономічної діяльності"; Державної програми економічного і соціального розвитку України на 1996 р. та прогнозу економічного, та соціального розвитку України на 1996-2000 рр. по розділах: "Зовнішньоекономічна діяльність", "Стан міждержавних торговельно-економічних зв'язків", "Рівень залежності виробництва від зовнішніх джерел"; положень Концепції державної промислової політики України.

1.10. Реалізація результатів дослідження. Наукові і прикладні розробки за результатами дослідження відображено в монографії "Ринок товарів народного споживання України: основні напрямки і пріоритети формування (внутрішні та зовнішні аспекти)". - К.: УАЗТ. - 1995. - 14.2 д.а.; навчальному посібнику "Зовнішньоторговельна діяльність та її вплив на формування ринку товарів народного споживання України". - К.: УАЗТ. -1996. - 8.4 д.а.; монографії "Розвиток зовнішньої торгівлі України та її економічна безпека". - К.: Рада національної безпеки і оборони України (НІСД). - 1996. - 17.4 ум.д.а.; в публікації "Основні засади реформування внутрішньої торгівлі." - Інститут Регіональних досліджень НАН України., - Львів. - 1996. - 2,0 д.а.; в статтях "Ринкові реформи країн з перехідною економікою і формування зовнішньоторговельної політики України" в книзі "Наукові статті викладачів інституту та претендентів на наукові ступені та звання з правничих та економічних спеціальностей: Матеріали науково-практичної конференції 14 березня 1997 року. - Хмельницький: ХІЗУП, 1997, 0.9 д.а.; "Методи спроб і помилок. Чи стане зовнішня торгівля "локомотивом" розвитку України?" - К.: Політика і час. - №9. - 1996. - 0.8 д.а.; "Реформи і зовнішня торгівля." - К.: Політика і час. - №3. - 1997.- 0.7 д.а.; "Берегти внутрішній ринок, уникнути неокolonіальної залежності" - К.: Політика і час. - №6. - 1997. - 0.8 д.а.; та в інших публікаціях автора, наукових звітах, нормативних документах, конкретних пропозиціях і доповідних записках до відповідних урядових установ.

1.11. Апробація і впровадження результатів дослідження. Теоретичні положення дисертації доповідались і обговорювали на 32 міжнародних і національних науково-практичних конференціях, симпозіумах, конгресах та методологічних семінарах зокрема, відображені в доповіді "Планування роздрібного товарообороту і товарних ресурсів: напрямки вдосконалення в нових умовах господарювання торгівлі" на науково-практичному семінарі (Київ, лютий 1989 р.); в доповіді "Деякі аспекти економічних взаємовідносин України з державами СНД" на пленарному засіданні та в двох доповідях "Про позитивний ефект іноземних інвестицій", "Приватизація і створення нових організаційно-правових форм в торгівлі регіону: критичний аналіз підходів і практики" на засіданні секції міжнародної наукової конференції "Актуальні проблеми розвитку

торгівлі, готельного господарства і туризму в умовах ринкових відносин" (Київ, 21-23 квітня 1993р.); в доповідях "Інформаційні аспекти ефективної зовнішньоекономічної діяльності господарських суб'єктів України" і "Приватизація комунальної власності: критична оцінка початкового етапу" на секційних засіданнях науково-практичної конференції "Україна на порозі XXI століття: незалежність чи колонія?" (Львів, 25-27 березня 1993 р.); в доповіді "Конкурентоспроможність української продукції на зовнішніх ринках" на першій міжнародній науково-практичній конференції в Україні з проблем перехідних суспільств, яка проведена за ініціативою Верховної Ради України 1-4 грудня 1994 р. у Києві під назвою " Соціально-економічні проблеми України як перехідного суспільства"; в доповіді "Проблеми конкурентоспроможності вітчизняної продукції та визначальні засади диверсифікації експорту товарів " на Першому Конгресі (наradі-конференції) експортерів України, який відбувся 13 грудня 1994 року в Києві; в доповіді "Особливості стратегічних маркетингових досліджень основних напрямів розвитку зовнішньоторговельних зв'язків України" на українсько-німецькому семінарі-наradі підприємців України, який відбувся 17 березня 1995 р. у Києві; в доповіді "Стратегічні напрямки формування ефективної зовнішньоторговельної політики та шляхи її реалізації" на науково-практичній конференції "Зовнішньоекономічна діяльність України: проблеми та перспективи", проведеної МЗЕЗторгом України 7-8 червня 1996 р.; в доповіді "Ринкове реформування економіки та його відображення в розвитку зовнішньої торгівлі України" на пленарному засіданні Міжнародної науково-теоретичної конференції "Міжнародний бізнес: теорія та українська практика", проведеної Київським національним університетом ім. Тараса Шевченка, Інститутом міжнародних відносин, Міжнародним фондом "Українські реформи" в Києві 24-25 жовтня 1996 р.; в доповідях "Соціально-психологічні аспекти економічних перетворень", "Методичний аспект моніторингу підприємницької активності сфери малого бізнесу", "Економічна безпека держави - передумова успіху ринкових реформ (зовнішньоекономічні аспекти)" на III Всеукраїнській науково-практичній конференції "Ринкові реформи в Україні (аспект статистики і аналізу господарсько-фінансової діяльності)" в Чернівцях 30-31 жовтня 1996 року; в доповіді "Ринкові

реформи країн з перехідною економікою і формування зовнішньоторговельної політики України" на науково-теоретичній конференції в Хмельницькому 14 березня 1997 р. та інших.

Результати, висновки і рекомендації, обгрунтовані в роботі, використані в виконаних під керівництвом і за безпосередньою участю автора більш ніж 160 науково-дослідницьких розробках, серед них:

"Методичні рекомендації по складанню балансових розрахунків ТНС на рівні області (республіки) в умовах переходу на територіальне самоврядування та формування ринкових взаємовідносин". - К.: УкрНДІТХ. - 1992. - 138 с. (№ держреєстрації 01.9.10.018458, лист Міністерства зовнішніх економічних зв'язків №03/37-1 від 5.10.1993р.);

"Методичні рекомендації по складанню балансових розрахунків державних ресурсів продуктів тваринництва, картоплі і плодоовочевої продукції. - К. УкрНДІТХ. - 1991. - 54 с. (№ держреєстрації 0191000147, лист Держагропрому УРСР N 33-14-1-12 /1219);

"Пропозиції по обгрунтуванню принципів перебудови механізму управління сферою торговельного обслуговування населення в умовах республіканського і регіонального госпрозрахунку". - К.:УкрНДІТХ. - 1990.- 119 с. (№ держреєстрації 01900004465);

"Розробка нормативів товарообороту на 1кв.м торговельної площі для магазинів, що здійснюють торгівлю продовольчими і непродовольчими товарами і методичні рекомендації по використанню нормативів товарообороту з використанням ЕОМ". - К.: УНДІТГХ. - 1991.-286 с. (N держреєстрації 01.88.0035385, лист Міністерства торгівлі СРСР № 01-40 (1995 від 29.05.1991 р.);

"Методичні рекомендації з соціально-економічного обгрунтування розподілу ринкових фондів по областях УРСР, торговельних системах і організаціях". - К.: Мінторг УРСР. - 1991. - 90 с. (№ держреєстрації 01880089076, лист Міністерства торгівлі УРСР № 03-09/570 від 5.04.91р.).

"Рекомендації по інформаційному забезпеченню вихідних даних і економічному обгрунтуванню розрахунків обсягу оптового товарообороту по

реалізації товарів ринковим споживачам". - К.:УкрНДІТГХ. - 1990. - 48с. (лист Мінторгу СРСР №1-40/6760).

"Методичні рекомендації по збалансуванню планів роздрібно-товарообороту і товарного забезпечення і вдосконаленню структури джерел товарних ресурсів в областях УРСР. - К.:УкрНДІТГХ. - 1989.- 75с. (лист Мінторгу УРСР № 03-09/225 від 28.12.1989 р.).

"Методичні рекомендації по плануванню товарообороту і товарних ресурсів в областях по містах, в районах і торгових системах".- К.: УкрНДІТГХ. - 1989. - 70с. (лист Мінторгу УРСР №03-37/209 від 4.12.1989р.).

"Методичні рекомендації до розробки планів розвитку торгівлі. Частина 1. Методика розрахунку контрольних цифр до об'єму роздрібно-товарообороту, оптового обороту, планування товарного забезпечення".-К.: УкрНДІТГХ. - 1988. - 194 с.

"Номенклатура товарів, які враховуються в роздрібному товарообороті (товарний словник)", (№ держреєстрації 01.9.10.018459, лист статистичної комісії СНД №4-130 від 19.03.1992 р.).

"Методичні рекомендації по формуванню внутрішньорегіонального ринку непродовольчих товарів у Львівській області". - Львів: 1992. - 60с.

"Методичні рекомендації по формуванню економічного механізму відносин між державами СНД по взаємних поставках товарів народного споживання". - К.: УкрНДІТГХ. - 1992. - 91с.

"Розробити систему моделей по формуванню техніко-економічної інформації для визначення обсягів експорту продукції". - К.: ДНДІМЗЕІ. - 1993. - 98 с.

"Єдина номенклатура товарів народного споживання, уніфікована відповідно до загальноприйнятої в міжнародній практиці системи обліку в роздрібній та оптовій торгівлі".(№ держреєстрації 01.311039630, Наказ Міністерства статистики від 14.01.1994р., Постанова колегії Міністерства статистики України від 5.02.1994р.).

"Аналіз ефективності зовнішніх економічних зв'язків України за 1992-1993 рр. та пропозиції по удосконаленню їх структури".К.: УкрДНДІМЗЕІ. - 1994. - 83с.

"Розвиток зовнішньоекономічних відносин України в першій половині 1994 року та шляхи підвищення їх ефективності". - К.: УДНДІМЗЕІ. - 1994. - 75 с. ;

"Обґрунтування географічної та товарної диверсифікації експорту України". - К.: УДНДІМЗЕІ. - 1994. - 141 с. ;

"Доповідна наукова записка щодо можливостей, напрямів та умов диверсифікації експорту України в 1995 році". - К.: УДНДІМЗЕІ. - 1994. - 25с.;

"Доповідна записка про результати прогнозної оцінки експортних можливостей України на 1995 р." - К.: УДНДІМЗЕІ. - 1994. - 18 с.;

"Оцінка експортного потенціалу України на 1995 р. по основних галузях народного господарства (наукова доповідь)". - К.: УДНДІМЗЕІ. - 1994. - 39 с.;

"Економічне обґрунтування та визначення регіональних пріоритетів у сфері зовнішніх торговельних зв'язків України." - К.: УДНДІМЗЕІ. - 1995. - 229с.;

"Концепція експортної та імпоротної політики України на 1995 - 1996рр." - К.: УДНДІМЗЕІ. - 1995. - 27с.;

"Методика розрахунків забезпеченості населення товарами тривалого користування". - К: Мінстат України. - 1995. - 1.0 д.а. (Наказ Міністерства статистики України від 14.06.1995р. N147);

"Аналіз та узагальнення світової практики захисту внутрішнього ринку, норм та принципів регулювання імпорту". - К.: УДНДІМЗЕІ. - 1995. - 98 с.

"Концепція розвитку експортного потенціалу України". - К.: УАЗТ. - 1996. - 25 с.

"Концепція розвитку внутрішньої торгівлі." - Проект концепції. - К.: УАЗТ. - 1996. - 30 с.

"Аналіз стану, тенденцій розвитку зовнішньої торгівлі та визначення напрямків формування зовнішньоекономічної політики і шляхи її реалізації." Наукова записка. - К.: УАЗТ. - 1996. - 32 с.

"Визначення можливостей зовнішньоекономічних зв'язків в умовах прогнозних змін в кон'юктурі світових товарних ринків." Аналітична записка. - К.: УАЗТ. - 1996. - 54 с.

"Пропозиції щодо підвищення експортного потенціалу України, поліпшення механізму регулювання товарообміну та підтримки вітчизняних товаровиробників." Наукова записка. - К.: УАЗТ. - 1996. - 7 с.

"Техніко-економічне обґрунтування спеціальної комплексної економічної зони (СКЕЗ) "Мостиська - 751" на території Мостиського району Львівської обл." Мостиська: Мостиська районна рада народних депутатів, Мостиська районна державна адміністрація. 1996. - 231 с.

"Положення про статус, офіційну назву та систему управління спеціальної комплексної економічної зони "Мостиська - 751". Мостиська: Мостиська районна рада народних депутатів, Мостиська районна державна адміністрація. - 1996. - 6 с.

Проект Закону України "Про спеціальну комплексну економічну зону" "Мостиська - 751". Мостиська: Мостиська районна рада народних депутатів, Мостиська районна державна адміністрація. - 1996. - 40 с.

"Вплив процесів ринкового реформування на стан економіки і зовнішньої торгівлі." - Науково-аналітична записка. - К.: УАЗТ. - 1996. - 164с.

"Зовнішньоторговельні режими країн з перехідною економікою." - Науково-аналітична записка. - К.: УАЗТ. - 1996. - 133 с.

"Пропозиції щодо підвищення експортного потенціалу України, вдосконалення механізму регулювання товарообміну та підтримки вітчизняних товаровиробників." Наукова записка. - К.: УАЗТ. - 1996. - 46 с.

"Вивчення та узагальнення досвіду регулювання зовнішньої торгівлі в країнах з перехідною економікою." Науково-аналітична записка в двох томах. - К.: УАЗТ. - 1996. - 291 с.

"Розробка пропозицій по вдосконаленню механізму регулювання зовнішньої торгівлі з врахуванням досвіду країн з перехідною економікою." Науковий звіт. - К.: УАЗТ. - 1996. - 199 с.

"Розвиток зовнішньої торгівлі України та її економічна безпека." - Реферативні тези дослідження. - К.: Національний інститут стратегічних досліджень. 1996. - 35 с.

"Дослідження розвитку зовнішньої торгівлі України та обґрунтування вибору і послідовності застосування важелів впливу на процес її регулювання". Науковий звіт. - К.: УАЗТ. - 1997. - 105 с. (№ держреєстрації 0196U008955).

Результати дослідження опубліковані індивідуально і в співстворстві у більш ніж 160 працях загальним обсягом 262 д.а. в тому числі 35 монографіях і книгах, з

них: в індивідуальній монографії "Ринок товарів народного споживання України: основні напрямки і пріоритети формування (внутрішні та зовнішні аспекти)". - К.: УАЗТ. - 1995. - 14.2 д.а.; в монографії під загальною редакцією автора "Розвиток зовнішньої торгівлі України та її економічна безпека. К.: НІСД. - 1996. - 17.4 ум.д.а.; навчальному посібнику "Зовнішньоторговельна діяльність та її вплив на формування ринку товарів народного споживання України".- К.: УАЗТ.- 1996.- 8.4 д.а.

Із опублікованих робіт особисто автору належить понад 145 д.а.

1.12. Структура і обсяг дисертації. Структура і обсяг дисертації визначені у відповідності з метою, логікою і межами предмету дослідження, а також обумовлені гостротою і актуальністю окремих аспектів проблеми.

Дисертація складається із вступу, п'яти розділів (сімнадцяти параграфів), висновків, додатків і списку використаної літератури.

Дисертаційна робота має наступну структуру:

ВСТУП

РОЗДІЛ 1. СПОСОБИ ФОРМУВАННЯ І РЕГУЛЮВАННЯ РИНКУ ТОВАРІВ НАРОДНОГО СПОЖИВАННЯ: ВАРІАНТИ РЕАЛІЗАЦІЇ

- 1.1. Категорія ринку товарів народного споживання : поняття, суть і основні елементи.
- 1.2. Формування і регулювання ринку ТНС в директивно-плановій економіці України.
- 1.3. Теоретико-методологічні засади та варіанти трансформування внутрішнього ринку ТНС до умов відкритої економіки.

РОЗДІЛ 2. ОБ'ЄКТИВНА НЕОБХІДНІСТЬ, ПЕРЕДУМОВИ І НАПРЯМИ ТРАНСФОРМАЦІЇ СИСТЕМИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПЛАНОВОГО УПРАВЛІННЯ РИНКОМ ТОВАРІВ НАРОДНОГО СПОЖИВАННЯ

- 2.1. Стан і основні тенденції розвитку торгівлі України в 1986-1996 рр. як об'єктивна передумова перебудови основних засад функціонування і управління галуззю.
- 2.2. Головні цілі процесу становлення ринку ТНС та фактори впливу в перехідний період.
- 2.3. Напрями і методи системи державного регулювання сфери торговельного обслуговування населення в умовах ринку.

РОЗДІЛ 3. ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ ЗАХОДИ ТА МЕТОДИ ФОРМУВАННЯ РИНКУ ТНС

- 3.1. Підтримка і розвиток недержавного сектору підприємництва як основа формування конкурентного середовища.
- 3.2. Приватизація і демонополізація державної власності галузей виробництва і реалізації ТНС.
- 3.3. Методичні та організаційно-економічні аспекти забезпечення пропорційності руху ресурсів ТНС.

РОЗДІЛ 4. ВПЛИВ ЛІБЕРАЛІЗАЦІЇ ЗОВНІШНЬОТОРГОВЕЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ПРОЦЕС ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТНОГО СЕРЕДОВИЩА НА РИНКУ ТНС

- 4.1. Основні тенденції розвитку зовнішньої торгівлі України в 1991-1993 роках.
 - 4.2. Особливості зовнішньоторговельних зв'язків з країнами СНД та Балтії в 1991-1993 роках.
 - 4.3. Структурні зміни в зовнішньоторговельному обміні на сучасному етапі та фактори, що їх визначають.
 - 4.4. Комплексний вплив зовнішньої торгівлі на стан внутрішнього ринку ТНС.
- ### 5. ЕФЕКТИВНА ЗОВНІШНЬОТОРГОВЕЛЬНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ ЯК ФАКТОР ФОРМУВАННЯ ВНУТРІШНЬОГО РИНКУ ТНС

- 5.1. Методичні засади та основні цілі системи державного регулювання зовнішньоторговельної діяльності.
- 5.2. Напрями ефективного використання і розвитку експортного потенціалу України.
- 5.3. Основні засади державної політики щодо регулювання імпортової діяльності.
- 5.4. Інформаційні аспекти забезпечення керованості зовнішньої торгівлі на перехідному етапі формування ринкових відносин.

Висновки.

Список літератури.

Додатки.

Дисертація викладена на 470 сторінках машинописного тексту, що включають 35 таблиць, 14 рисунків, перелік використаної літератури з 442 назв, та 29 додатків на 143 сторінках.

II. Основний зміст дисертації і висновки

2.1. Практика здійснення реформ 1986-1996рр. в економіці України, і зокрема, в галузях виробництва та реалізації ТНС, показує, що без забезпечення керованості процесом реформ зі сторони державних органів не можна очікувати позитивних результатів. Втрата керованості яскраво простежується в таких важливих соціально-орієнтованих і соціально-значимих галузях, як виробництво та реалізація товарів для остаточних споживачів. Очевидно, що керованість процесу реформ передбачає хоча б орієнтовне окреслення мети трансформації існуючої соціально-економічної системи, визначення загальних контурів бажаної системи, її елементів, основних принципів взаємовідносин між ними та ін. В роботі показано, що взаємовідносини ринкового характеру були характерні для окремих секторів товарно-грошових відносин діючої системи (так званий "колгоспний ринок", "тіньовий ринок", заготівельна підгалузь споживчої кооперації та ін.), особливо, в частині, що стосується свободи виробляти, провадити і купувати товари (послуги). Питання полягає в ступені такої свободи і її легітимності.

Однак, більш важливою характеристикою власне ринкових відносин є та сторона свободи виробництва, купівлі-продажу, яка забезпечується конкурентністю ринкового середовища, рівень якої в минулому, враховуючи наявність фактично лише двох маловідмінних між собою торговельних систем, був надзвичайно низьким. Суттєвим є те, що в перехідний період державні органи управління фактично усунулись від активних дій по формуванню і підтримці високого рівня конкурентності.

Викладене, з врахуванням предмету дослідження, дозволяє сформувати категорію регіонального сектору ринку ТНС, як сукупність господарських суб'єктів, органів державного і недержавного управління, споживачів, контактних аудиторій, об'єднаних економічними і суспільними інтересами з приводу виробництва, реалізації і споживання товарів (послуг), та потоків матеріальних, трудових, інформаційних, фінансових ресурсів між ними, обмеженої рамками певної адміністративно-територіальної одиниці.

Визначальною, первинною характеристикою взаємовідносин між суб'єктами ринку є, на думку автора, наявність конкурентного середовища. Саме на підтримку

високого рівня конкурентності, яка забезпечувала б економічну свободу в рамках суспільно безпечних пріоритетів і повинні спрямовуватись регулюючі дії органів державного і недержавного управління.

Аналіз основних показників функціонування торговельної галузі в останній період її "дореформеного" існування показує посилення тенденцій до вирішення фінансових проблем галузі і економіки в цілому за рахунок остаточних споживачів: зростання цін, реалізації неякісних товарів, погіршення асортиментної структури реалізації за рахунок збільшення питомої ваги алкогольних товарів в обсягах продаж та погіршення якості обслуговування.

З початком реформ в торгівлі негативні процеси і явища набрали лавиноподібного характеру. Темпи зростання інфляції за 1991-1996 рр. у 3.2 рази випереджали темпи зростання індексу грошових доходів населення, що безпосередньо вплинуло на зниження купівельної спроможності населення та призвело до спаду (в порівняльних цінах) рівня роздрібного товарообороту в 1995р. до 36% , а в 1996 році до менше третини його обсягу в 1990 році.

Внаслідок випереджаючих темпів цінової інфляції над темпами зростання заробітної плати, уповільнених прихованим безробіттям в формі невиплати заробітної плати, стан ринку ТНС характеризується дефіцитністю більшості необхідних товарів для більшої частини споживачів. Але, якщо в умовах адміністративного керування державною галуззю категорія дефіцитності стосувалась відсутності товарів, то в сучасних умовах – наявності товарної маси, невідповідної до попиту населення за ціновими параметрами. Дану тенденцію можна було б вважати позитивною з точки зору можливостей формування "ринку продавця"- ймовірного зниження цін, орієнтації виробничої і торговельних галузей на попит остаточних споживачів.

Однак, відсутність реального механізму демонополізації власності і, головне, сфер діяльності ринків та контролю за дотриманням сумлінної конкуренції, а також санації і банкрутства підприємств, поєднаного з державною підтримкою ділової активності особливо в виробничих галузях, однозначно характеризує вказану тенденцію, як вкрай негативну.

Невжиття належних заходів з боку владних структур по забезпеченню умов, сприяючих відтворювальному функціонуванню суспільного виробництва, спричинило руйнівні процеси в економіці. За 1991-1996 рр. ВВП скоротився в 2.3 рази, виробництво промислової продукції більш ніж в 2 рази, сільського господарства в 1.7 рази, споживчих товарів - майже в три рази, а інвестицій у капітальні активи - майже в 5 раз.

Для об'єктивності зазначимо, що в торгівлі лише виявилась орієнтація виробничих галузей і економіки в цілому не на потреби остаточних споживачів, а на самовідтворення нераціональної структури економіки України в колишньому СРСР з властивим йому гіпертрофованим розвитком військово-промислового комплексу. Як показано в дисертації, поряд з "дефіцитарністю" соціалістичної економіки (Я.Корнаї), характерною особливістю директивно-планової системи регулювання ринку ТНС стала іммобілізація товарних ресурсів. З посиленням монополізму виробника (продавця) ТНС внаслідок відмови від навіть слабоефективного державного регулювання торгівлі створилися сприятливі умови для прихованої іммобілізації товарних ресурсів. Це призвело до значного зменшення фізичних обсягів пропозиції ТНС і зростання вартісної їх оцінки внаслідок цінової інфляції.

Очевидно, що загострення кризових процесів в галузях виробництва і реалізації ТНС стало наслідком економічної кризи в колишньому СРСР та її продовження в економіці України, посиленого об'єктивними факторами зруйнування діючих, хоча в багатьох випадках і нераціональних господарських взаємозв'язків.

В торговельній сфері негативні явища і процеси суттєво посилились внаслідок непродуманих, економічно необґрунтованих дій по реформуванню системи управління та основних засад функціонування галузі. Можна визначити, що найменше чотири принципових моментів перебудови управління і основ функціонування торгівлі, недотримання яких зумовило погіршення стану цієї галузі:

- 1) забезпечення зростання рівня конкурентності в торговельному обслуговуванні населення;

2) забезпечення керованості змін в інтересах найбільш організаційно розрізнених суб'єктів ринку - остаточних споживачів;

3) стримування заміщення державної власності в торгівлі приватною чи колективною в процесі формування недержавного сектору і підвищення таким чином рівня конкурентності;

4) врахування взаємозв'язків сфери торговельного обслуговування населення, як остаточної ланки ланцюга "виробництво - оптова- роздрібна торгівля" і, відповідно, пріоритетності роздержавлення та приватизації для виробничих галузей та оптової торгівлі в протизагу приватизації роздрібно торгівлі.

2.2. Аналіз ситуації в деяких областях України свідчить про те, що визначальними характеристиками регіонального ринку ТНС на вихідному етапі його становлення стали:

- дисбаланс між грошовими доходами населення і ресурсами ТНС вітчизняного виробництва внаслідок подальшої децентралізації управління, послаблення керованості державного сектору, посилення монопольного становища виробника (продавця) на регіональному і загальнодержавному ринку;

- посилення впливу і ролі "сірого" та "тіньового" ринку і, відповідно, нелегітимних капіталів в організації торгівлі високорентабельними імпортними товарами остаточного споживання;

- спроби посилення керованості ринком ТНС в другій половині 1993 р., особливо на загальнодержавному рівні, з використанням переважно адміністративних методів державного регулювання.

Вивчення практики державного регулювання економічних взаємовідносин між суб'єктами ринку в розвинених країнах та досвіду проведення реформ в країнах Східної і Центральної Європи дозволяє визначити, як основні, наступні тенденції:

- а) максимізація ступеня економічної свободи суб'єктів ринку юридичних та фізичних осіб - суб'єктів господарської діяльності (домогосподарств, окремих громадян - остаточних споживачів товарів та послуг);

- б) формування і підтримка ефективного механізму саморегулювання в межах заданих суспільних і економічних параметрів держави (регіону), під яким, перш за все, ми розуміємо рівень конкурентності ринкового середовища;

в) пов'язання суспільних та економічних параметрів з потребами соціального захисту недієздатних чи не повністю дієздатних громадян.

2.3. Проведений аналіз сучасного стану галузі дозволив стверджувати про необхідність здійснення радикальних заходів для посилення керованості процесами трансформації сфери торговельного обслуговування населення. Сукупність цих заходів розглядається нами, як предмет стратегічного менеджменту¹, і описується послідовністю фаз 1-5 (рис.1). Акцентуємо увагу на фазах 1 та 4 тому, що саме неокресленість місії (мети) функціонування галузі в перехідний період, конкретних етапів досягнення цієї мети і стало, поряд з іншими об'єктивними факторами, головною причиною формування нецивілізованих ринкових відносин з приводу обміну товарами споживання.

При формулюванні мети реформування внутрішньої торгівлі як основної підсистеми внутрішнього ринку важливо кількісно означити її виміри. Тут доречно запропонувати такий показник, як рівень якості життя - QOL (англ. - "Quality of life"), який широко застосовується в світовій практиці. Однак, враховуючи стан внутрішнього ринку в Україні доцільно розширити блок параметрів, які стосуються саме торговельного обслуговування населення (харчування: денна калорійність спожитих продуктів; денне споживання продуктів в перерахунку на протеїн тощо), розширити параметрами, що характеризують забезпеченість населення основними непродовольчими товарами, якість торговельного обслуговування.

Такі показники вже використовувались в минулому, лише не в комплексно-агрегованій формі, але їх використання як стратегічних цільових орієнтирів (фаза III) на макрогалузевому рівні видаються нам необхідним. Власне усунення держави від контролю за рівнем за безпеченості населення роздрібною мережею, торговельними площами, спеціалізацією і розміщенням магазинів і зумовило стрімкий розвиток нецивілізованого ринку товарів народного споживання в процесі комерціалізації галузі та "малої приватизації". Ця обставина визначає першочерговість етапів державного втручання в процес формування внутрішнього ринку товарів народного споживання: першим етапом фази IV повинно стати введення торговельної діяльності в рамки цивілізованого легального господарювання. Основними подальшими етапами досягнення мети функціонування внутрішньої торгівлі, як складової ринку ТНС будуть (фаза 4): етап 2 - підтримка і розвиток конкуренції; етап 3 - забезпечення світових стандартів якості торговельного обслуговування; етап 4 - забезпечення світової якості товарів.

¹ I. Arthur A. Thompson, Jr. and A.J. Strickland III. Strategic Management. Concepts and Cases Fourth Edition. Home Wood, Illinois, 1987. -1052 p.

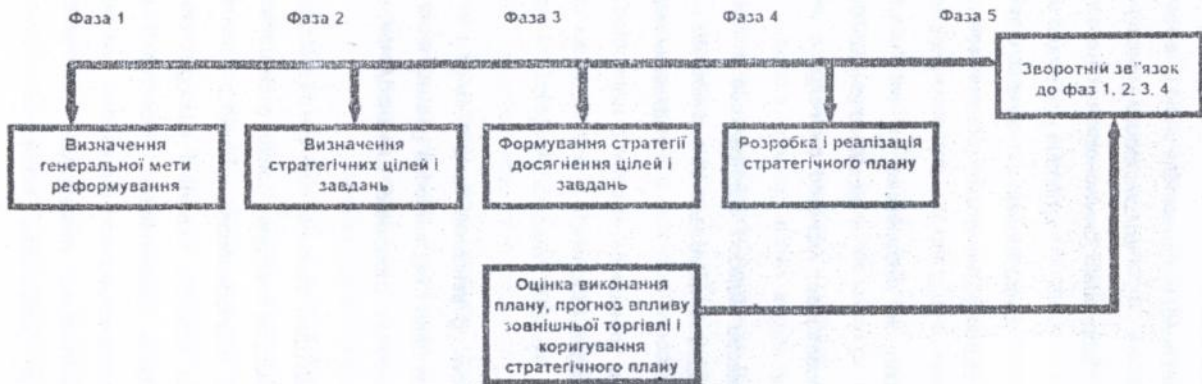

Рис. 1. Структурно-функціональна модель стратегічного менеджменту процесом формування внутрішнього ринку ТНС.

2.4. Базуючись на означених тенденціях, стратегічну остаточну ціль формування і подальшого регулювання регіонального ринку ТНС доцільно визначити як створення переважно саморегульованого економічного комплексу регіону на основі формування ефективного конкурентного середовища з максимально вільних суб'єктів ринкових відносин при забезпеченні стабільної динаміки і оптимальної структури господарського середовища та мінімально необхідного рівня соціального захисту найбільш вразливих верств населення.

Сформульована стратегічна ціль включає наступні чотири стратегічних цілі I рівня:

1. Формування конкурентного ринкового середовища - доцільної кількості господарських суб'єктів галузей виробництва і реалізації ТНС, рівень концентрації обсягів виробництва і збуту в яких виключав би монополізацію даного сектору ринку.

2. Збалансування товарно-грошових потоків в регіональній соціально-економічній системі, перш за все, з точки зору забезпечення пропорційності між ресурсами ТНС і грошовими доходами населення, призначеними для придбання товарів основної номенклатури.

3. Забезпечення соціального захисту окремих верств населення і захисту прав споживачів в цілому з врахуванням досвіду держав з розвинутою ринковою економікою.

4. Забезпечення стабільного розвитку господарського комплексу регіону та оптимізація його структурної побудови.

До цілей II рівня, які ми визначаємо як тактичні віднесемо в порядку пріоритетності реалізації:

1. Формування недержавного сектору виробництва і реалізації ТНС.
2. Демоніполізація державного сектору ринку.
3. Приватизація державної власності.
4. Лібералізація зовнішньоекономічної діяльності.
5. Створення ринкової інфраструктури.

До числа тактичних III рівня віднесено три групи цілей пов'язаних:

1. З безпосереднім формуванням регіонального ринку.

2. Зі стабілізацією спаду фізичних обсягів виробництва і реалізації ТНС.

3. З захистом прав споживачів і, в тому числі, соціальним захистом окремих верств населення.

2.5. Досягнення означених стратегічних і тактичних цілей в значній мірі залежить від дії та впливу зовнішніх для ринку ТНС факторів і, перш за все, перспектив стабілізації економічної кризи. Досвід постсоціалістичних країн, емпіричні залежності між приростом (спадом) інвестицій і відповідним приростом (зниженням) ВВП не дозволяють оцінити тривалість періоду стабілізації не менше, ніж 7-10 років при найсприятливіших обставинах.

Суттєво значимим фактором впливу є висока ступінь інтегрованості економіки і, в тому числі, ринку ТНС в економічну систему колишнього СРСР. Достатньо зауважити, що для більшості продовольчих товарів експортної номенклатури експортна квота в державі СНД в 1,5-2 рази перевищує межі залежності від ринків збуту. Ще більша загроза економічній безпеці держави, а, значить, і стану внутрішнього ринку ТНС простежується в частині імпорту ТНС (перевищення межі залежності в 2-4- рази).

В поєднанні з третім фактором - відносно більш динамічним процесом реформ в інших державах колишнього СНД (Російській Федерації, країнах Балтії) та дестабілізуючою дією більш потужних фінансових (державних і недержавних) економічних формувань РФ, вплив цього фактору вірогідно, обумовлюватиме дисбаланс на внутрішньому ринку ТНС держави і регіонів на найближчі 5-7 років. Зауважимо, що можливості збалансування за рахунок лібералізації імпорту вже майже вичерпані при існуючому стані реалізації експортного потенціалу держави.

Інша група факторів впливу, внутрішніх для економіки в цілому і зовнішніх щодо регіонального ринку ТНС, пов'язана з підприємницькою активністю, перш за все, в недержавному секторі економіки. Її можна окреслити, як законодавчу і нормативну базу підприємництва; стан державного захисту підприємництва і приватної власності, зокрема фактичний рівень сприяння держави підприємству. Проведений в дисертаційному дослідженні аналіз впливу цих факторів на підприємницьку активність на прикладі Львівської, Донецької, Тернопільської областей дозволяє стверджувати про несприятливий в цілому характер їх дії.

Підсумовуючи викладене, можна прогнозувати наступний характер впливу ендогенних та екзогенних факторів на процес формування ринку ТНС:

- подальше зростання рівня незахищеності загальнодержавного і регіонального ринків ТНС;
- помірно-ліберальну орієнтацію законодавчої та нормативної бази підприємництва в Україні;
- нейтрально-вичікувальне відношення міжнародного економічного співтовариства до проблем реформування економіки України при наявності елементів дестабілізуючого впливу з боку окремих країн;
- досить високий рівень фактичної правової і економічної незалежності недержавного сектору підприємництва від впливу з боку держави в найближчі 3-5 років, посилення ролі незаконних економічних операцій в діяльності нових економічних формувань.

2.6. Враховуючи викладені напрями та вірогідні тенденції розвитку зовнішніх для економіки факторів, розглянемо можливі методи досягнення стратегічних і тактичних цілей формування регіонального сектору ринку непродовольчих ТНС (НПТНС). Пріоритетність методів і шляхів досягнення цілей визначається гостротою соціально-економічних явищ на існуючому ринку НПТНС. З цієї точки зору найвищий пріоритет має стабілізація дисбалансу між платоспроможним попитом і ресурсами НПТНС. Логічно побудувати послідовність сфер, яких будуть стосуватись такі заходи, наступним чином:

1) обмеження платоспроможного попиту населення шляхом "заморожування" рівня заробітної плати і росту цін;

2) аналіз та контроль за надходженням та використанням (споживанням) ресурсів НПТНС;

3) стимулювання надходження (виробництва) та реалізації НПТНС на регіональний ринок. Заходи типу (1) можуть бути віднесені до макроекономічних і розглядаються нами лише в частині розширення повноважень обласних органів державного управління по стимулюванню підприємницької активності недержавного сектору в сфері виробництва НПТНС. Значне розширення повноважень, на нашу думку, є доцільним також і стосовно комплексу заходів

підтримки підприємництва, пропонованих в роботі. Але при цьому напрями реалізації таких повноважень, їх пріоритети повинні спиратись на систему аналізу і контролю за надходженням і використанням (споживанням) ресурсів НПТНС.

2.7. Результати аналітичних розробок за пропонованими схемами фактичних і прогнозних балансів надходження і використання ресурсів НПТНС повинні бути покладені в оснзсу заходів по підтримці і розвитку підприємництва. Ми розглядаємо даний напрямок формування регіонального ринку як такий, що має вищий пріоритет, ніж приватизаційний процес або лібералізація цін та зовнішньоторговельної діяльності чи інші напрями формування ринкових відносин. Пріоритетність саме цього напрямку визначається, по-перше, тим, що створення, підтримка і розвиток нових економічних формувань (НЕФ) недержавного сектору сприяє зростанню рівня конкурентності економіки, не знижуючи керованість господарським комплексом. Тобто, зародження ринкових відносин в визначальній їх характеристиці - конкурентності, - відбувається еволюційним, природним шляхом. По-друге, спроба реформувати економіку зверху з допомогою макроекономічних змін і відповідної реакції на них первинних ланок економіки - підприємства та споживача (домогосподарства), як показує досвід реформ в державах СНД, зумовлюють загострення соціальних проблем, ріст ділової і фінансової активності в окремих найбільш рентабельних сферах (торговельній, банківській, фінансовій, страхувальній, зовнішньоекономічній). При цьому активність НЕФ в означених сферах діяльності не призводить до змін на базовому рівні господарського комплексу - виробничих підприємств, їх структурних підрозділів.

Проведений аналіз стану розвитку НЕФ недержавного сектору Львівської області дозволяє зробити наступні висновки:

2.7.1. Кількість характеристики НЕФ і динаміка їх росту не відповідають потребам формування конкурентного ринкового середовища з точки зору створення "критичної маси" недержавного сектору малого і середнього бізнесу (30-40 % загальної кількості підприємств). Незважаючи на більш високий рівень соціально-психологічної адаптованості населення західного регіону України до підприємницької діяльності, кількість НЕФ не відповідає потужності господарського комплексу області співвідносно до економіки держави (3 % проти потенційно

можливих 8-10 % від кількості НЕФ в цілому по Україні). З високим рівнем імовірності можна стверджувати про "перетікання" підприємницької активності в "тіньовий" і "сірий" бізнес.

2.7.2. Несприятливою з точки зору потреб формування ринку ТНС і відповідності існуючій структурі господарського комплексу області є структура НЕФ як за формою власності (переважно колективна), так і за сферами господарської діяльності (ріст числа НЕФ торгово-посередницького спрямування в 1991 р. в 2,6 р. до 1990 р.), видами юридичного статусу (відсутність товариств з повною, додатковою відповідальністю, незначна кількість потужних підприємств і акціонерних товариств виробничого напрямку).

Аналіз статистичних даних по Україні в цілому показує, що тенденція до зростання кількості торговельно-посередницьких НЕФ в 1993-1994 рр. посилилась – на початок 1994 р. вони складали більше 47% від загальної кількості малих підприємств. Очевидно, що це пояснюється, як високою рентабельністю торговельних операцій в умовах інфляційних процесів та нестабільності законодавства, так і відсутністю реальної державної підтримки підприємств виробничих галузей.

2.7.3. В 1990-1993 рр. НЕФ не відігравали суттєвої ролі як в приростах загальнооекономічних результатів діяльності господарського комплексу області (ріст в 1991 р. на 0,9 проц.пункти до 1990 р. в загальному обсязі випуску продукції; 0,2 п.п. в обсязі роздрібного товарообороту; 0,3 п.п. - в обсязі послуг), так і в формуванні державного та місцевого бюджетів (за нашими розрахунками, скорочення надходжень становило в 1991 до 1990 р. 2 рази), залученні вільних трудових ресурсів (ріст питомої ваги населення прийнятого в недержавному секторі в 1991 р. склав 0,1 п.п. до 1990 року).

В наступні роки НЕФ, а, по суті приватний сектор став займати більш вагоме місце в результатах господарського комплексу області. І в 1996 році НЕФ області було забезпечено 12.7% усього обсягу роздрібного товарообороту, 9.8% обсягів підрядних і будівельних робіт, 7.4% обсягів виробництва промислової продукції.

2.7.4. Характерною особливістю малого бізнесу в Україні є те, що його розвиток переважно властивий сфері торгівлі і громадського харчування, на яку припадає

47% від загальної кількості всіх малих підприємств, тоді як у промисловості їх біля 16%, у будівництві - 135% у побутовому обслуговуванні - 5%, в інших галузях - 19%.

Наведені дані прямо визначають галузеві пріоритети державної підтримки - це повинні бути галузі з меншою мобільністю капіталу і, отже, з меншою вірогідністю їх "втечі" в неофіційний сектор економіки. Зазначимо, що більше двох третин отриманого прибутку в 1996 році припадає на підприємства сфери торгівлі, громадського харчування та послуг і лише четверта частина - на виробничу сферу. При цьому в промисловості зосереджено 43.7% загальної вартості основних фондів НЕФ, а в торгівлі та сфері послуг - лише 29.1%.

2.7.5. Відсутність достовірної інформації про прибуток НЕФ не дає можливості провести детальний аналіз фінансових результатів і їх впливу на формування місцевого бюджету, а наявні дані показують, що НЕФ не стали для нього джерелом суттєвих надходжень. Це пояснюється як відсутністю рівних стартових умов діяльності з державним сектором, так і ймовірним приховуванням доходів в умовах відсутності стабільної і виважено-стимулюючої податкової політики. Водночас досить спірною можна вважати точку зору про малий бізнес, як суттєво значиме джерело бюджетних надходжень, особливо в перехідній економіці. Цьому суперечить цільова функція цього сектору підприємництва - пом'якшення соціально-економічних наслідків трансформування економіки. Власне, нерозуміння цього аспекту проблеми з боку держави і обумовило значну "тіньовизацію" як малого підприємництва, так і економіки в цілому.

2.7.6. Наведені результати розвитку НЕФ були зумовлені відсутністю реальної діючої, ефективної системи державної підтримки підприємницької активності на регіональному та державному рівнях управління. На формування такої системи були орієнтовані розроблені в 1993 р. під керівництвом автора "Основні засади державної підтримки малого бізнесу у Львівській області".

2.7.7. Дійове сприяння розвитку малого бізнесу покликана надати розроблена (відповідно до Концепції державної політики розвитку малого підприємництва, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 3.04.1996р. №404) Програма розвитку малого підприємництва в Україні на 1997-1998рр., затверджена Постановою Кабінету Міністрів України від 29.01.1997р. №86. Для її виконання в

частині значного розширення виробництва і насичення ринку споживчими товарами, на нашу думку, важливо, поряд з невідкладною потребою розробки і прийняття відповідних нормативно-правових документів, які б забезпечували внесення необхідних змін і доповнень в чинне законодавство, забезпечити формування стабільної податкової системи з метою послаблення податкового тиску і заохочення суб'єктів малого підприємництва до діяльності у сфері виробництва. Першочерговим в цьому відношенні є створення механізмів кредитування та страхування малого підприємництва, які сприяли б заохоченню фінансових установ до роботи з підприємцями, передусім з тими, які забезпечують реалізацію державних, регіональних програм та проектів, а також створення системи надання гарантій для забезпечення кредитування суб'єктів малого підприємництва, які провадять свою діяльність у пріоритетних напрямках і, зокрема, виробництво ТНС.

2.8. Розвитку ринкових відносин і підвищенню конкурентності економічних відносин між господарськими суб'єктами повинна служити демонополізація і приватизація державної власності. Ефект зростання продуктивності праці приватизованих підприємств досягається, як показує досвід постсоціалістичних держав, в середньостроковій перспективі. Очевидно, що суттєвого впливу на спад промислового виробництва не можна було досягнути за допомогою 3% приватизованої на кінець 1993 р. державної власності (в основному в торговельно-посередницькій сфері).

Реальний ефект може бути отриманий з формуванням повноцінного ринку цінних паперів, пов'язаним з ростом частки приватної власності до 50-60%, а також змінами в соціально-психологічній орієнтації населення на підприємництво. Слід зазначити, що такі зміни в темпах приватизації в Україні і відбулися в наступний період, особливо в 1995-1996 рр., які фактично стали роками інтенсивної масової приватизації, оскільки в цей час було приватизовано: 91.4% підприємств житлово-комунального господарства; 85.7-87.9% - об'єктів незавершеного будівництва та підприємств сільського господарства; 77.5-81.7% - підприємств транспорту і зв'язку, торгівлі, громадського харчування та

матеріально-технічного забезпечення; біля 60% - будівельних підприємств та підприємств промисловості.

2.9. Зміни форми власності та організаційно-правових форм управління цими підприємствами поки що не відзначилися суттєвим позитивним впливом на результати їх виробничо-фінансової діяльності. Нові елементи управління на приватизованих підприємствах тільки починають формуватися, і деякий позитивний соціально-економічний ефект від цього можна очікувати на тих з них, які функціонують у новому статусі хоча б кілька років. Решта підприємств ще знаходяться в стадії адаптації до ринкових умов, однак на конкурентність ринку недержавний сектор навіть в такій незміцнілій формі може суттєво впливати.

Базуючись на сформульованих принципах забезпечення керованості та конкурентності регіональної економіки основні напрями демонополізації внутрішнього ринку ТНС можна визначити наступним чином:

2.9.1. Дерегулювання діяльності і децентралізація управління господарськими суб'єктами шляхом розукрупнення об'єднань (управлінь), надання прав юридичної особи окремим виробничим підприємствам з замкненим циклом виробництва, а також торговельним підприємством з відокремленими основними фондами;

2.9.2. Роздержавлення власності шляхом її суб'єктивізації (корпоратизації, приватизації);

2.9.3. Демонополізація окремих сфер діяльності і, перш за все, зняття обмежень на зовнішньоторговельну діяльність, та секторально-територіальні ринки внутрішньоторговельної діяльності.

Аналізуючи процеси, що відбуваються в означених напрямках, зазначимо, що здійснення децентралізації і дерегулювання в існуючих формах призвели до втрати керованості державним сектором, а в частині корпоратизованих підприємств, - до посилення їх монопольного становища, присвоєння монопольного надприбутку групами менеджерів і посадових осіб владних структур. Некерованість досягла критичної гостроти для торговельної галузі з початком її комерціалізації. Проведення комерціалізації з акцентом на роздрібну, а не на оптову мережу та виробничі галузі, зумовило вихід торговельної галузі з-під контролю місцевих

органів управління. В поєднанні з відсутністю оборотних коштів, зруйнуванням системи оптових поставок, труднощами здійснення бухгалтерського обліку на підприємствах та контролю за ними це зорієнтувало роздрібні підприємства на реалізацію окремих груп високорентабельних імпортованих товарів (харчосмакові, парфюмерно-косметичні, одяг, взуття, електроніка та ін.).

Названі тенденції посилились з початком "малої" приватизації, проведення якої базувалось на помилкових, з нашої точки зору, концептуальних принципах. Аналіз львівського досвіду приватизації, яка здійснювалась на основі концепції та рекомендацій робочої групи Міжнародної фінансової корпорації, дозволяє стверджувати про доцільність вибору торгівлі, як пріоритетної галузі для приватизації, відсутність обґрунтованих галузево-територіальних пріоритетів щодо термінів, способу та суб'єктів приватизаційного процесу. Як показала практика, аукціонний спосіб приватизації в поєднанні з відсутністю вимог по збереженню спеціалізації приватизованих об'єктів призвели до суттєвого скорочення обсягів реалізації ТНС, перепрофілювання підприємств торгівлі і побуту, погіршення якості обслуговування остаточних споживачів. Помилкові підходи були застосовані і для оцінки вартості приватизованого майна. Пропоновані в дисертації методичні підходи базуються на використанні показника інтегрального нетто-доходу за період експлуатації приватизованих об'єктів, причому труднощі його вирахування в умовах гіперінфляційних процесів усуваються використанням оцінок для об'єктів аналогічних галузей ринків держав Східної і Центральної Європи.

Важливим моментом формування конкурентного середовища сектору ТНС, джерелом фінансових ресурсів для стабілізації інвестиційної кризи в галузях виробництва ТНС мали б стати іноземні інвестиції, зокрема участь іноінвесторів в приватизаційному процесі. Однак вивчення досвіду здійснення іноземних інвестицій у Львівській області, де на початок 1991р. була зосереджена третина загальної кількості українських підприємств з іноземними інвестиціями "спільних підприємств" в звичній термінології, показує відсутність реального сприятливого інвестиційного клімату. Невизначеність основних засад цілеспрямованої обґрунтованої політики реалізації пріоритетів щодо іноземних інвестицій на державному і регіональному рівнях обумовлює незначні обсяги інвестицій (за офіційними даними вони

становили в Україні на початок 1997 р. біля 1.5 млрд. дол.). При цьому СП в їх сучасній формі перетворюються на експортерів сировинної продукції з України та імпортерів високорентабельних товарів закордонних фірм.

2.10. Визначення в якості основного принципу формування ринку ТНС - забезпечення його керованості передбачає певне посилення функцій регулювання державним і недержавним секторами економіки. Підкреслимо, що під таким "посиленням" ми розуміємо більш жорсткий контроль за дієвістю переважно економічних регуляторів, беззаперечним дотриманням господарськими суб'єктами норм функціонування у соціально-економічному середовищі при поступовій і цілеспрямованій його лібералізації. З іншого боку, впровадження ринкових відносин повинно поєднуватись з вдосконаленням і розвитком методичних підходів до аналізу стану ринку, його збалансованості, прогнозних оцінок імовірних відхилень кризового характеру від заданих параметрів.

Як один з напрямів підвищення обґрунтованості управлінських рішень на регіональному рівні в дослідженні пропонується використання балансового методу, який дозволяє досягти певної збалансованості ресурсів ТНС з потребами населення, встановити найбільш економічно доцільні міжгалузеві, міжрегіональні та зовнішньоторговельні зв'язки та пропорції. В ході апробації пропонованих підходів виявились дві методичні проблеми: оцінки прогнозованих грошових доходів населення і вартісних обсягів товарних ресурсів в умовах гіперінфляції та визначення критеріїв централізованого розподілу матеріальних (товарних, енергетичних), фінансових (кредитних) та ін. ресурсів в кризовій економіці. Вирішення першої з названих проблем в дисертації пропонується досягнути шляхом використання основних тенденцій розвитку так званого "колгоспного ринку" для визначення інфляційної складової. Встановлення коливальної (хвильової) динаміки цін колгоспного ринку на основні продукти харчування за даними 1965-1993рр. та використання виробничої функції дозволяє забезпечити достатньо адекватне відображення реальних процесів в умовах фактичної відсутності систем збору, накопичення статистичної інформації, відповідної світовій практиці.

Основним критерієм централізованого розподілу ресурсів в дослідженні визначена мінімізація міжрегіональних відхилень рівня інфляції, обумовленого

дисбалансом між грошовими надходженнями населення і їх "товарним покриттям" поза залежністю від регіону, місця проживання, соціального статусу та ін. Досягнення цього критерію передбачає проведення соціально-економічного групування областей України, алгоритми якого, базовані на основі групувань розподілу з використанням методів багатовимірного статистичного аналізу, розглядаються в дисертації.

2.11. Важливим напрямом формування цивілізованого ринку ТНС та посилення його конкурентності безумовно є лібералізація зовнішньоторговельної діяльності. В роботі показано, що сучасний стан даної сфери торгівлі характеризується кризовими явищами: недостатнім рівнем керованості, нераціональною структурою експортно-імпортних операцій, витісненням з традиційних ринків збуту, зростанням негативного сальдо торговельного балансу. Для усунення вказаних недоліків першочерговим завданням є розробка і затвердження основних засад зовнішньоекономічної політики України, а також заходів її реалізації регіональними органами управління. В основі таких заходів, розроблених за участю автора для Львівської області, покладені наступні принципи:

- а) економічна безпека і суверенітет держави;
- б) стабільний та ефективний розвиток економіки і трансформація її структури;
- в) досягнення регіональних соціально-економічних цілей і пріоритетів.

Особливу важливість для стабілізації кризи, як основного фактору впливу на процес формування регіонального сектору ринку ТНС, відзначаються економічні відносини з поставок ТНС в рамках колишнього СРСР. Проведений аналіз експортно-імпортої діяльності господарських суб'єктів України в 1991-1996 рр. показує невідповідність механізму регулювання таких поставок інтересам України з точки зору: цінових характеристик; погіршення сальдо зовнішньоторговельного балансу; наявності нераціональних зустрічних потоків аналогічної номенклатури товарів; неадекватності протекціоністських дій окремих держав СНД та України; невідлагодженості та недостатньої економічної обґрунтованості міжнародних договорів в частині поставок ТНС і продукції виробничо-технічного призначення.

2.11.1. Формування неефективної товарної і регіональної структури зовнішньої торгівлі і недовикористання можливостей поліпшення умов товарообміну свідчить

про відсутність надійних методів і механізмів захисту економічних інтересів України в сфері зовнішньоторговельних відносин та непослідовність здійснюваної економічної політики.

2.11.2. Однобокі монетаристські підходи до стабілізації економіки і зміцнення національної грошової одиниці запроваджені починаючи з першого півріччя 1994 року призвели до загострення кризи неплатежів, різкого спаду виробництва, випереджаючих темпів зменшення платоспроможного попиту і, як наслідок, до посилення кризи збуту. Це створило економічні передумови для зростання експорту як джерела одержання фінансових ресурсів для продовження процесів виробництва та обігу, а також призвело до стрімкого поширення прямого товарообміну в зовнішній торгівлі.

2.11.3. Поширенню таких операцій сприяла і однобока податкова та валютно-фінансова політика держави, яка робила експорт продукції за тверду валюту все більш не вигідним і перетворила бартер в матеріалізовану форму збереження валютної виручки. Ситуація ускладнювалася ще й тим, що до 60-70% продукції, яка залучалася до проведення бартерних операцій, належала до високоліквідної групи українського експорту. Тому на основі результатів, спеціально проведеного, за безпосередньою участю автора, дослідження і підготовлених, з ініціативи МЗЕЗторгу України, конкретних пропозицій, було прийнято ряд документів нормативного характеру, які посприяли суттєвому зниженню частки бартеру в експортно-імпортних операціях. Якщо в 1994 році бартерні операції в загальних обсягах експорту займали 46.3%, а з деякими країнами і понад 50%, то в 1995 році їх рівень зменшився до 33.7%, а в 1996 році до 22.1%.

2.11.4. Разом з тим подальшим дієвим засобом в скороченні обсягів несвоєчасного повернення продукції могло б стати, на нашу думку, застосування такого економічного важеля впливу, як механізм імпортних депозитів, впровадження якого поки що гальмується. Крім цього, для упорядкування бартерних операцій, упередження в процесі їх здійснення непаритетних обмінів і інших, пов'язаних з ними негативних явищ, слід було б також, на наш погляд, значно активніше повести роботу по використанню при проведенні бартеру

індикативних цін, налагодженню належного моніторингового відстеження товарообміну та впровадженню податкових важелів його регулювання.

2.12. Характерною особливістю зовнішньоторговельних відносин на нинішньому етапі є те, що за змінами в структурі українського експорту та імпорту останніх років криються зростаючі обсяги ввозу та вивозу товарів з давальницької сировини.

2.12.1. Сумарний зовнішньоторговельний оборот по давальницькій сировині разом з оборотом по готовій продукції, виробленій з давальницької сировини, в першому півріччі 1996 р. по відношенню до відповідного періоду 1995 р. зріс на 54% і в цілому за 1996 р. визначається в обсязі 3418 млн. дол. При цьому темпи зростання обсягів здійснення операцій перероблення давальницької сировини на території України склали 135% проти 230.6% зростання обсягів таких операцій за межами України (за схемою "імпорт сировини - експорт готової продукції" або "експорт сировини - імпорт готової продукції").

2.12.2. Структура обміну продукцією з давальницької сировини та зміни, які відбуваються в ній протягом останнього часу, свідчать про загрозу цих явищ для економічних інтересів держави. Підтвердженням служить широкий розрив між питомою вагою окремих статей ввозу та вивозу товарів з давальницької сировини.

2.13. В умовах загострення кризи неплатежів, яка позбавляє українських товаровиробників можливості своєчасного придбання в необхідних обсягах товарів для здійснення виробничого циклу, розширення поставок давальницької сировини має певне позитивне значення. Воно сприяє зростанню загрузки вітчизняних виробничих потужностей, збереженню робочих місць, поліпшує соціальний клімат внаслідок зменшення заборгованості по виплаті заробітної плати тощо. Однак економічні реалії здебільшого не вкладаються в наведену вище схему. Підтвердженням служить більш ніж десятикратне переважання частки імпорту товарів з давальницької сировини над їх експортом. Зростаючі в першій половині 1995-1996 років обсяги ввозу товарів з давальницької сировини (продуктів тваринництва - 40.9%, продукції харчової промисловості - 30%, хімічної продукції - 29%), загострюють і без того складне становище українських переробних підприємств.

2.13.1. Наслідком зростаючих неплатежів і погіршення фінансового становища в легкій, харчовій, шкіряно-взуттєвій, швейній, текстильній та інших галузях стає загострення кризи збуту відповідної сировини та напівфабрикатів на внутрішньому ринку. Це стимулює вивіз за кордон вітчизняної сировини та напівфабрикатів, які повертаються в Україну у вигляді готових споживчих товарів.

2.13.2. Остаточним наслідком зростаючого обміну продукцією з давальницької сировини стає поглиблення структурного перекосу зовнішньої торгівлі експорту продукції сировинного характеру та деградації підприємств, спеціалізованих на виробництві споживчих товарів. Це прискорює перетворення України в експортера сировинних ресурсів та споживача готової продукції.

2.14. Визначені в дослідженні стратегічні і тактичні цілі впровадження економічно обгрунтованого механізму міждержавних взаємовідносин з поставок ТНС в рамках СНД і зовнішньоторговельних відносин з іншими державами, методичні основи такого механізму на основі використання балансових розрахунків передбачають здійснення, як першочергових, наступних організаційно-економічних заходів.

2.14.2. Вилучення з проектів міждержавних угод імпорту в Україну товарів номенклатури, аналогічної номенклатурі експорту або запровадження щодо них взаємопогоджених протекційністських заходів тарифного регулювання.

2.14.3. Лібералізація експорту товарів з України в напрямку відміни кількісних обмежень і впровадження заходів державного стимулювання експорту, диференційованих по країнах, товарних групах в залежності від стану покrajінних і потоварних торговельних балансів.

2.14.4. Передача права ліцензування експорту регіональним органам управління в межах регіональних глобальних квот в залежності від стану збалансованості регіонального сектору ринку ТНС.

2.14.5. Впровадження механізму держзамовлення на експорт в держави СНД при дотриманні вимог пільговості, конкурентності замовлення та матеріальної відповідальності сторін (господарських суб'єктів і державних органів управління) за виконанням зобов'язань на основі використання цивільно-правових договорів.

2.14.6. Формування комерційних підприємств по організації експорту ТНС в держави СНД, створення організаційних структур державної підтримки експорту в МЗЕЗторзі України та ін.

2.15. Поряд з безпосереднім впливом експортно-імпортних операцій з поставок ТНС, в умовах СНД на стан внутрішнього ринку побічний, але не менш значимий вплив здійснює зовнішньоторговельна діяльність взагалі, в тому числі з поставок продукції виробничо-технічного призначення, з державами поза межами колишнього СРСР. До позитивних тенденцій сучасного етапу її розвитку відносимо певну географічну і потоварну реструктуризацію ринків збуту і країн-імпортерів стратегічних ресурсів. Однак, більш важливими є негативні явища посилення неефективності товарообміну, особливо для номенклатури ТНС, поширення неефективних комерційних операцій на зарубіжних ринках, застосування товарного демпінгу, надмірний експорт та реекспорт окремих видів товарів і продукції, що в кінцевому підсумку, дестабілізує економіку та внутрішній ринок ТНС, як її складовий елемент.

Систематизація і аналіз внутрішніх та зовнішніх факторів, що обумовлюють таке становище (рис.2), дозволяють визначити, як головний з них, відсутність державної зовнішньоекономічної політики та цілісної і завершеної системи державного регулювання експортно-імпортних операцій, спрямованої на її реалізацію.

Дослідження науково-прикладних розробок дає можливість оцінити загальну кон'юнктуру світових ринків товарів номенклатури українського експорту, як сприятливу. Однак, використання можливостей реалізації потенціалу експорту вимагає диференціації (географічної та потоварної) політики щодо імпорту на визначених етапах розвитку економіки: кризового розвитку, стабілізації, інтенсивного розвитку.

Узагальнення виконаних в 1992-1996 рр. під керівництвом автора даного

В агрегованій формі політика регулювання експортно-імпортної діяльності повинна бути спрямована на вирішення трьох груп проблем.

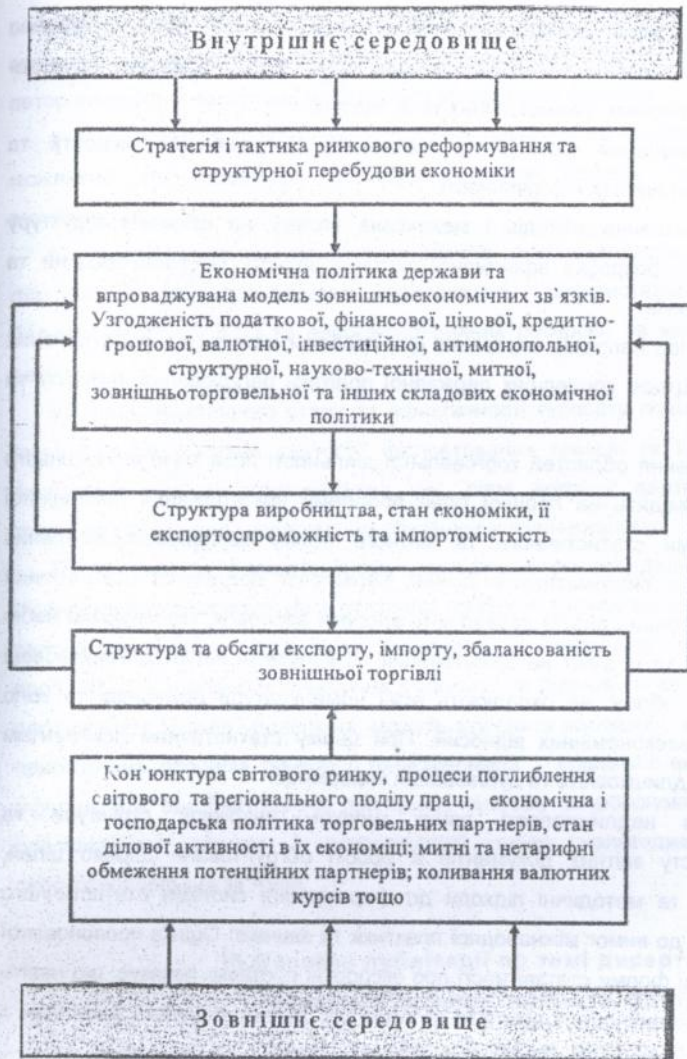

Рис.2 Модель взаємозв'язку між станом зовнішньої торгівлі та впливом внутрішніх і зовнішніх чинників.

2.15.1. Вдосконалення системи і механізмів управління зовнішньою торгівлею на основі вирішення назрілих макроекономічних, організаційно-правових, науково-методичних, управлінських, технологічних та ін. питань.

2.15.2. Вдосконалення методів та механізмів регулювання експорту та державної підтримки експортної діяльності.

2.15.3. Вдосконалення методів і механізмів впливу на обсяги і структуру імпорتنих операцій, розробка ефективної системи захисту інтересів України та вітчизняних виробників.

Детальний виклад напрямів вирішення цих проблем міститься в підготовлених під нашим керівництвом концепціях державної політики регулювання експорту та імпорту.

2.15.4. Розширення областей торговельної діяльності поза межі внутрішнього ринку держави виводить на перший план проблему налагодження повноцінної ефективної системи статистичного та митного обліку зовнішньоторговельних операцій. Здійснена систематизація діючих первинних документів статистичної звітності та їх змістовний аналіз дозволяють зробити висновок, що існуючий набір форм статзвітності та їх зміст не орієнтований на конкретні, чітко сформульовані цілі статистичного обліку, не охоплюють всієї номенклатури різновидів та коло учасників зовнішньоекономічних відносин. При цьому статистичним документам важлива значна надлишковість та дублювання інформації.

Для усунення надлишковості даних шляхом уніфікації структури та раціоналізації змісту звітних документів в роботі обгрунтоване дерево цілей, основні принципи та методичні підходи до формування системи статистичного обліку, відповідної до вимог міжнародної практики та звичаїв. Оцінка запропонованої уніфікованої єдиної форми статзвітності про експортні поставки показує, що навіть при збільшенні періодичності подання та дезагрегації ряду показників в порівнянні з існуючою звітністю загальний обсяг інформації не зростає.

Зважаючи на важливість всебічного стимулювання експортної діяльності господарських суб'єктів України, для формування ринку ТНС особливого значення набувають подальші дослідження експортного потенціалу держави і окремих її

регіонів. З цієї точки зору в дисертації запропонована загальна модель взаємоув'язки підпроблем інтенсивного розвитку експортної діяльності. При цьому автор виходить з наступних припущень і методичних підходів:

а) номенклатура фактичних експортних поставок не охоплює весь потенційно можливий для реалізації на світових ринках перелік товарів вітчизняного виробництва;

б) в основу методики визначення обсягів та номенклатури експорту покладені фактичні та прогнози баланси надходження і використання ТНС (міжгалузеві баланси продукції ВТП та енерго-сировинних ресурсів) та критерій дефіцитності ресурсів;

в) аналіз фактичного стану та ефективності експорту повинен базуватись на: "справедливій ринковій вартості" експортованих товарів та її співвідношенні до фактичних зовнішньоторговельних цін; рівні доданої вартості експортованих товарів в зіставленні з відповідним показником країн-аналогів.

Пропоновані в дисертаційному дослідженні рекомендації, методики та ін., очевидно, не охоплюють весь комплекс проблем формування внутрішнього, в т.ч. регіонального ринку ТНС. Вони орієнтовані на вирішення найбільш актуальних проблем і, як показує їх практична реалізація в діяльності загальнодержавних та регіональних органів управління, можуть здійснити належний позитивний вплив на прискорення процесів ринкової трансформації соціально-економічної системи, ефективніше використовуючи при цьому систему запропонованих дисертаційним дослідженням заходів і рекомендацій щодо налагодження раціональних світогосподарських зв'язків.

III. Основні публікації по темі дисертації

(монографії, брошури, препринти, статті)

1. Андрійчук В.Г. Ринки товарів народного споживання України: основні напрямки і пріоритети формування (внутрішні та зовнішні аспекти). Монографія - К.: УАЗТ. - 1995. - 14.2 д.а.

2. Андрійчук В.Г. Зовнішньоторговельна діяльність та її вплив на формування ринку товарів народного споживання України. (навчальний посібник) - К.: УАЗТ. - 1996. - 8.4 д.а.

3. Розвиток зовнішньої торгівлі України та її економічна безпека". - К.: Рада національної безпеки і оборони України. (Монографія під редакцією Андрійчука В.Г.)К.: НІСД. - 1996. - 17.4 ум.д.а.

4. Основні засади реформування внутрішньої торгівлі. (Препринт). - Львів: Інститут Регіональних досліджень НАН України - 1996. - 2,0 д.а. (у співавторстві - вклад автора 1.5 д.а.)

5. Ринкові реформи країн з перехідною економікою і формування зовнішньоторговельної політики України в збірнику "Наукові статті викладачів інституту та претендентів на наукові ступені та звання з правничих та економічних спеціальностей: Матеріали науково-практичної конференції 14 березня 1997 року". - Хмельницький: ХІЗУП, 1997, 0.9 д.а..

6. "Дослідження розвитку зовнішньої торгівлі України та обґрунтування вибору і послідовності застосування важелів впливу на процес її регулювання". Науковий звіт. - К.: УАЗТ. - 1997. - 105 с. (№ держреєстрації 0196U008955).

7. Методи спроб і помилок. Чи стане зовнішня торгівля "локомотивом" розвитку України? - К.: Політика і час. - №9. - 1996. - 0.8 д.а.

8. Реформи і зовнішня торгівля. - К.: Політика і час. - №3. - 1997. - 0.7 д.а.

9. Берегти внутрішній ринок, уникнути неокolonіальної залежності" - К.: Політика і час. - №6. - 1997. - 0.8 д.а.

10. Поїхали на світовий ринок за шерстю... Некваліфікована зовнішня торгівля стала для України інструментом руйнування внутрішнього ринку.- Віче. - № 7. - 1995. - 1.1 д.а. (у співавторстві - вклад автора 0.6 д.а.).

11. Спеціальні економічні зони на території Львівської обл.: обґрунтування основних проектних рішень. Проблеми регіональної економіки. Збірник наукових праць НАН України Інститут регіональних досліджень. Львів 1995. - 0.6 д.а. (у співавторстві).

12. Між двома жорнами. Чи ефективний український імпорт. Політика і час. № 7. - 1995 р. - 0.6 д.а. (у співавторстві).

13. Зовнішньоекономічні зв'язки України та перспективи їх диверсифікації. Інформація і ринок. №4-5. - 1995. - 0.5 д.а.

14. Методика розрахунків забезпеченості населення товарами тривалого користування. Мінстат України. К.: 1995. - 1.0. (у співавторстві - вклад автора 0.6 д.а.).

15. Зовнішньоекономічні зв'язки України: реалії, проблеми і шляхи їх вирішення. Інформація і ринок. №3-4. - 1994. - с.22-25. - 0.5 д.а. (у співавторстві).

16.Пріоритети і заходи по реалізації зовнішньоекономічної політики України органами державного управління Львівської обл. в 1994-1995 років. Львів, ЛТЕІ, 1994. - 1.0 д.а. (у співавторстві - вклад автора 0.5 д.а.).

17.Конкурентоспроможність української продукції. Віче. - №2. - 1995. - с.90-92.

18.Ця примхлива пані кон'юнктура. Політика і час. - № 4. - 1995. - с.40-45.

19.Зовнішньоекономічні зв'язки України: реалії, проблеми і шляхи їх вирішення. Інформація і ринок № 5-6, 1994. - 0.6 д.а. (у співавторстві).

20.Приватизація комунальної власності: критична оцінка початкового етапу. Державність, №1-2, 1994. - с.6-8 (у співавторстві).

21.Номенклатура товарів народного споживання, які враховуються в роздрібній та оптовій торгівлі ч. I (систематичний товарний словник) ч. II (алфавітний товарний словник) К.: Мінстат України. - 1994. - 16.0 д.а. (у співавторстві - вклад автора 11.0 д.а.).

22.Деякі аспекти економічних взаємовідносин України з державами СНД. Актуальные проблемы развития торговли гостиничного хозяйства и туризма в условиях рыночных отношений. Тезисы доклада международной конференции. К.: КТЭИ. - 1993. - с.83-87.

23.До питання про позитивний ефект імпорту капіталів в Україну. Тези доповіді на науковій конференції за підсумками науково-дослідної роботи у 1992-1993 років, Львів, ЛТЕІ, 1993. с.233-235.

24.Експортно-імпортна діяльність господарських суб'єктів України: оцінка відповідності її економічним інтересам держави. Тези доповіді на науковій конференції за підсумками науково-дослідної роботи у 1992-1993 років. Львів, ЛТЕІ, 1993, с.221-223.

25.Методичні оцінки експортного потенціалу України. Тези доповіді на науковій конференції за підсумками науково-дослідної роботи у 1992-1993 років. Львів, ЛТЕІ, 1993, с.225-226.

26.Рекомендації по формуванню внутрішнього ринку непродовольчих товарів народного споживання у Львівській області 1992-1995 років. (звіт з завершеної НДР). - Львів: Комітет по розвитку території і ринкової інфраструктури Львівського облвиконкому. - 1992. - 4.8 д.а. (у співавторстві - вклад автора 3.5 д.а.).

27.Направления реорганизации управления сферой торгового обслуживания в условиях становления рыночных отношений. М. Информторг, выпуск 1, 1992. - 1.5 д.а. (у співавторстві - вклад автора 1.0 д.а.).

28. Номенклатура товаров учитываемая в розничном товарообороте. М. Комитет статистики СНГ, 1992. - 10.5 д.а. (у співавторстві - вклад автора 6.0 д.а.).

29. Методичні рекомендації по складанню балансових розрахунків товарів народного споживання на рівні області (республіки) в умовах переходу на територіальне самоуправління і формування ринкового механізму взаємовідносин. К.: Мінторг України, НДІТГХ. - 1992. - 5.2 д.а. (у співавторстві - вклад автора 3.5 д.а.).

30. Диалоговая система адаптации нормативов товарооборота на единицу торговой площади с применением ПЭВМ. М. Информторг ВНПО "Прогрес", 1991. - 1.5 д.а. (у співавторстві - вклад автора 1.0 д.а.).

31. Методические рекомендации по социально-экономической обоснованности распределения товарных ресурсов по областям Украинской ССР, торговым системам и организациям. К.: Минторг Украины, УкрНИИТОП. - 1991. - 4.0 д.а. (у співавторстві - вклад автора 2.5 д.а.).

32. Методические подходы к распределению ресурсов непродтоваров в период перехода к рыночной экономике. Перестройка хозяйственного механизма торговли. Сб. науч. трудов. - К.: УкрНИИТОП. - 1991. - с.54-62.

33. Приватизация и внешнеэкономическая деятельность: новые возможности и проблемы. Тезисы докладов на Всесоюзной научно-практической конференции "Рынок в СССР: современный этап и перспективы. Москва. АН СССР, институт проблем рынка АН СССР, 1991. - с.138-143.

34. Методические рекомендации по составлению балансовых расчетов государственных ресурсов продуктов животноводства, картофеля и плодоовощной продукции. К.: УкрНИИТОП, 1991. - 2.5 д.а. (у співавторстві - вклад автора 2.0 д.а.).

35. Методические рекомендации по разработке нормативов товарооборота на 1 кв.м торговой площади для анализа и планирования товарооборота магазинов розничных форм собственности, осуществляющих торговлю непродовольственными и продовольственными товарами прогрессивными и индивидуальными методами с применением ЭВМ. К.: УкрНИИТОП, 1991. - 1.6 д.а. (у співавторстві - вклад автора 1.0 д.а.).

36. Примерные технико-экономические нормативы товарооборота на 1 кв.м торговой площади, осуществляющих торговлю продовольственными товарами прогрессивными и индивидуальными методами. К.: УкрНИИТОП, 1991. - 7.2 д.а. (у співавторстві - вклад автора 5.0 д.а.).

37. Примерные технико-экономические нормативы товарооборота на 1 кв.м торговой площади на 13-ю пятилетку для магазинов различных форм собственности, осуществляющих торговлю непродовольственными товарами прогрессивными и индивидуальными методами. К.: УкрНИИТОП, 1991. 12.5 д.а. (у співавторстві - вклад автора 7.0 д.а.).

38. Рекомендации по информационному обеспечению исходных данных и экономическому обоснованию расчетов объема оптового товарооборота по реализации рыночным потребителям. К.: УкрНИИТОП, 1990. - 2.4 д.а. (у співавторстві - вклад автора 1.5 д.а.).

39. Социально-справедливое распределение товарных ресурсов: необходимость и возможность, проблемы и критерии распределения. Планирование и экономическое стимулирование в условиях самофинансирования торговли. Сборник научн. трудов, К.: 1989, с.52-61.

40. Методические рекомендации по планированию товарооборота и товарных ресурсов в областях по городам, районам и торговым системам. К.: УкрНИИТОП, 1989. - 3.8 д.а. (у співавторстві - вклад автора 2.5 д.а.).

41. Методические рекомендации по сбалансированию планов розничного товарооборота и товарного обеспечения и совершенствованию структуры источников товарных ресурсов в областях Украинской ССР. К.: УкрНИИТОП, 1989. - 4.0 д.а. (у співавторстві - вклад автора 2.0 д.а.).

42. Формирование дополнительных товарных ресурсов в областях Украинской ССР. Обзорная информация - К.: УкрНИИИТЭИ Госкома УССР, 1989. 2.1 д.а. (у співавторстві - вклад автора 1.5 д.а.).

43. Совершенствование обратной связи в системе управления товарными ресурсами. Экономика торговли: Республиканский межведомственный научно-технический сборник - К.: Техчіка, 1989. с.17-23.

44. Методические указания по разработке планов развития торговли. Методика расчета контрольных цифр по объему розничного товарооборота. Планирование товарного обеспечения (часть I). К.: УкрНИИТОП, 1988. - 5.0 д.а. (у співавторстві - вклад автора 4.0 д.а.).

45. Планирование розничного товарооборота и товарных ресурсов: направления совершенствования в новых условиях хозяйствования. В помощь лектору и специалисту - К.: Обще-ство "Знание" 1988. - 0.8 д.а.

46. Методические принципы экономически обоснованного определения предельных сроков пребывания непродтоваров в розничном звене торговли. Организационно-экономические рычаги и стимулы научно-технического прогресса в торговле: сборник научных трудов УкрНИИТОПа, К.: 1987. - 0.8 д.а.

47. Совершенствование планирования торговли. К., "Вища школа", 1986. - 14.0 д.а. (у співавторстві - вклад автора 6.0 д.а.).

48. Совершенствование управления товарными ресурсами - неременное условие повышения уровня удовлетворения потребностей населения. Тезисы докладов республиканской научно-практической конференции, Госплан УССР, АН УССР, К., 1986. - 1.0 д.а.

49. Пути повышения эффективности пользования товарных ресурсов. Сборник научных трудов УкрНИИТОПа, К., 1986. - 1.0 д.а.

50. Расчетные нормативы товарных запасов текущего хранения по группам товаров в розничной сети государственной и кооперативной торговли и в целом по СССР. М., МТ СССР, 1985. - 2.0 д.а. (у співавторстві - вклад автора 1.0 д.а.).

51. Возрастание роли местных органов управления в решении задач совершенствования территориально-отраслевого планирования товарооборота и товарных ресурсов. В кн. "Совершенствование деятельности местных органов управления по обеспечению комплексности развития регионов на основе сочетания территориального и отраслевого планирования. Тезисы докладов республиканской научно-практической конференции. Киев, Госплан УССР, АН УССР, 1985. - с.37-42.

52. Товарные ресурсы и совершенствование их развития. К.: Техника, 1983. 5.9 д.а. (у співавторстві - вклад автора 4.6 д.а.).

53. Система показателей и методы оценки эффективности комплексной рационализации розничной торговли. Тезисы докладов научно-практической конференции "Проблемы теории и практики определения и планирования экономической эффективности кооперативной торговли". - Полтава. - 1984. - с.35-41.

54. Методические рекомендации по анализу и планированию розничного товарооборота в помощь изучающим курс "Совершенствование анализа и планирования хозяйственной деятельности предприятий (организаций) торговли". Киев, ИПК, 1984. - 1.0 д.а. (у співавторстві - вклад автора 0.8 д.а.).

55. Развитие форм продажи товаров - важный фактор роста производительности труда в розничной торговле. Республиканский межве-домственный научно-технический сборник "Экономика торговли", № 13, К.: "Техника", 1984. - с.48-54.

Аннотация

Андрийчук В.Г. Предпосылки, приоритеты и направления формирования рынка товаров народного потребления в Украине (мирохозяйственные аспекты). Диссертация на соискание ученой степени доктора экономических наук по специальности 08.05.00 - мировое хозяйство и международные экономические отношения. Институт международных отношений Киевского университета имени Тараса Шевченко, Киев, 1997.

Защищается рукопись диссертации, в которой, на основе современной научной методологии познания, исследована теория и практика формирования рынка товаров народного потребления в условиях трансформации экономики Украины (от командно-административной к рыночной системе); определены закономерности, механизмы, тенденции процессов разгосударствления, монополизации предприятий торговой и производственных отраслей; комплексного влияния либерализации внешнеэкономической деятельности на становление и развитие потребительского рынка. Разработан комплекс рекомендаций, моделей, организационно-экономических механизмов, способствующих становлению внутреннего рынка, расширению и укреплению внешнеторговых отношений как одного из важнейших компонентов налаживания мирохозяйственных связей. Обоснованы географические и товарные приоритеты государственной политики регулирования экспортно-импортной деятельности. Определена схема информационных взаимосвязей и обосновано древо целей, основные принципы и методические подходы к организации статистического учета внешнеторговых операций. Разработана комплексную модель взаимоувязки подпроблем развития экспортной деятельности и использования экспортного потенциала Украины.

Определены новые концептуальные принципы и методические подходы идентификации товарных групп производственной и торговой номенклатуры и разработана номенклатура товаров народного потребления с учетом основных

требований предусмотренных Гармонизованой системой описания и кодирования товаров.

ANNOTATION

Andriychiuk V.G. Prospectives, priorities and directions of the formation of good market in Ukraine (world economic aspects). Research work to obtain a Doctor of Science Degree in the specialization 08.05.00 - world economy and intenational economic relations. Institute of International Relations of Kyiv T.Shevchenko University Kyiv, 1997.

The writing of a scientific work wherein on the basic of contemporary scientific metodology of knowledge the theory and practice of the widely used goods market formation in the conditions of transformation of Ukraine (from administrative system toward market one); the trends, mechanisms and tendencies of the processes of privatization, demonopolization of the enterprises in the field of commerce and production are shown; complex influence of foreign economic activity liberalization upon creation and development of consumer market. A set of recommendations, models, organizational and economic mechanisms, which effect the formation of internal market, widening and improvement of foreign trade relations as one of the most important components of international economic relations improvement was worked out. Geographyc and commodity priorities of the governmental regulation policy in the field of export / import activity. The information interrelations scheme was determined and the targets, main principles and metodological approaches to the statistic accounting of foreign trade operations were grounded. A complex model of harmonization of the problems of export activity development and making use of the Ukrainian export potential.

New conceptual principees and methodo logical approaches to identification of the product groups in the field of production and trade.

The widely used products list is developed in conformity with main requirements undemined by the harmonized system of the product describing and codification.

Ключові слова: ринок товарів народного споживання, товари остаточного (кінцевого) споживання, міжнародний поділ праці, світові господарські зв'язки, зовнішньоекономічні відносини, перехідна економіка, тіньова економіка, конкуренція, зовнішня торгівля, експорт, імпорт, метод, принципи, модель, роздержавлення, демонополізація, мала приватизація, державне регулювання, лібералізація торгівлі, економічна безпека, диверсифікація.

Підп. до друку 22.05.97. Формат 60x84/16. Папір друк. Офс. друк.
Ум. друк. арк. 3,49. Ум. фарбо-відб. 3,49. Обл.-вид. арк. 2,8.
Тираж 100 пр. Зам. 89. Безкоштовно.

Віддруковано в Інституті математики ІАН України
252601 Київ 4, МСП, вул. Терещенківська, 3

AB 38.025

AB 38.025